

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 89 - no. 9 - september 1987

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND

Opricht 1897

Hoofdredacteur

J. Beetsma

Redactieleden

N. de Jong

J.M.A. Pos

Vaste medewerkers

A. Neve

O. de Kat

J.J. Speelziek

K. Zoet

Bureau redactie

J.S. Boerman

M.J.E.M. Canters

Ledenblad

Oplage 8200

Versijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers

f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven

op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**

VBBN, Grintweg 273,

6704 AP Wageningen

Telefoon

VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422

Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Openingstijden

Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur

Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro

VBBN (vereniging) 84.68.01

Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie

ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84

Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897

Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.

VBBN: Verenigingsreg.no. V119736

Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk

Drukkerij Modern B.V. Bennekom

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij voor de 1e van de maand, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en betaling van advertenties en Speurbijtes.

jaargang 89 - nummer 9 - september 1987

INHOUD

Van de redactie	J. Beetsma	227
Imkerij pakt braakliggende gronden aan	J.J. Speelziek	228
Commissie Drachtplanten	F. Janssen	229
EG bijeenkomst Bad Homburg	N. Koeniger/J. Beetsma	230
September	K. Schuur	232
Jaap Duijvetter in de VUT	P.A.M. van Dongen	233
Jaap Duijvetter en de VBBN	C. Pater Jzn.	234
Drie zeskante eerste stenen	J. Westdorp	234
Tips van het Consulentschap		235
EG-subsidie-varroabestrijding		235
Varroabestrijding met mierzuur		235
Varroabestrijdingsadvies		236
najaar/winter 1987/1988		236
Reakties van de lezers		237
Lezingencyclus varroamijt		237
Van imker tot imker	K. Zoet	239
Bijenplant in beeld	A. Neve	241
Nieuws uit de bijentuin	F. Janssen	242
Bijenlimerick	L. van der Does	242
Bijen bij zwarte bessen	J. Dijkstra e.a.	243
Van het secretariaat	J.M.A. Pos	244
Landelijke Ziektebestrijdingscommissie	J. van Heest-Verloop	245
Geslaagde Honingkeurmeesters		246
Voorstellen Onderzoeksplan 1988		246
Hoe werkt onze collectieve bijenverzekering	C. Pater Jzn.	247
Bavel: Milieuschade moet imker zelf lijden		248
Suriname, volksdansende bijen		248
Beiler Bijen Festijn		249
Bijenonderwijs Hefshuizen		249
De Mobee Hive verder gewogen	J. Westdorp	250
Ook in de Zaanstreek		251
Echte steekbeesten	J.J. Speelziek	251
Sprokkelwaar	O. de Kat	252
Imkers agenda		255

bij de VOORPLAAT

De heer J.J. Speelziek bij een braakliggend terrein in Teuge, dat ingezaaid werd met nootzoetraapzaad (*Brassica oleofera* "Annuu").

Onze oud-voorzitter wekt in dit nummer de imkers op om in samenwerking met gemeentewerken en andere instanties braakliggende gronden op te sporen, met als doel het vergroten van de bijenweide en het verbeteren van het landschap.

(Foto: Nieuwe Apeldoornse Courant.)

Voor u ligt het septembernummer, dat samengesteld werd uit bijdragen van de heer J. Wesdorp, de vaste medewerkers en de nieuwe redactie. Het nieuwe redactieteam is bezig zich in te werken en ondervindt daarbij veel steun van de oud-redakteur en mevrouw J.M.A. Pos. Tijdens de voorbereiding van dit nummer hadden we te kampen met het feit dat mej. M.J.E.M. Canters, vast medewerkster van de VBBN, wegens een operatie aan haar knie niet in staat was de toetsen van de tekstverwerker te bespelen. Haar taak werd tijdelijk waargenomen door mej. J.S. Boerman, die samen met mej. Canters de opmaak van het maandschrift gaat verzorgen.

De redactie is zeer verheugd over het feit dat de heren A. Neve, O. de Kat, J.J. Speelziek en K. Zoet het als vanzelfsprekend beschouwen om verder als vaste medewerkers hun bijdragen aan het maandschrift te blijven leveren. Hun werk vormt immers de basis van ons Groentje!

Ons bezoek aan Drukkerij Modern B.V. en het gesprek met de heer A. Bijleveld was zeer verhelderend. Met de heer Bijleveld bespraken we de mogelijkheden om druktechnisch het verenigingsnieuws te scheiden van de overige bijdragen.

Eén maandblad voor alle georganiseerde imkers in Nederland

Tijdens de gesprekken met de heren P.C. Muntjewerf en W. van der Hoeven, over het vormen van een nieuwe redactie, bleek dat het hoofdbestuur van de VBBN van mening is, dat op korte termijn gestreefd zou moeten worden naar een gemeenschappelijk

maandblad voor alle georganiseerde imkers. De leden van het nieuwe redactieteam hoefden, wat dit betreft, niet overtuigd te worden. Zij zien de samenwerking tussen de verschillende bijenteeltorganisaties om te komen tot een gemeenschappelijk maandblad als een mogelijkheid om de eenheid in de Nederlandse imkerswereld te vergroten. Gelukkig zijn de Bijenhoudersbond van de NCB en de imkersbonden van de ABTB en de LLTB ook overwegend van mening dat er een gemeenschappelijk maandblad moet komen. Hopelijk wordt dit idee ook overgenomen door de leden van de ANI.

Over de wijze waarop dit plan kan worden uitgevoerd, wil ik graag in het najaar een bijeenkomst beleggen met vertegenwoordigers van de verschillende bijenteeltorganisaties.

De voordelen van deze vorm van samenwerking zijn duidelijk:

- bij het samenstellen van een maandblad worden voorbereidingstijd en -kosten bespaard; berichten van het CAD Bijenteelt en verslagen van bijeenkomsten in binnen- en buitenland hoeven maar eenmaal gezet te worden;
- het drukken van meer exemplaren van een maandblad zal kostenverlagend werken;
- de werkzaamheden van het voorbereiden van het maandblad kunnen over meer redactieleden en vaste medewerkers verdeeld worden; op deze wijze kunnen alle georganiseerde imkers profiteren van de in ons land aanwezige specialistische kennis en ervaring.

IMKERSMANIFESTATIE 1987

- Vergeten het aanmeldingsformulier in te sturen?
- Maar u had eigenlijk wel willen komen?

HET KAN NOG!!!

Bels ons vlug even, dan bestellen wij een lunchpakket voor U

Imkerij pakt braakliggende gronden aan

J.J. Speelziek

Het is altijd weer verheugend als er initiatieven worden genomen om onze kommervolle bijenweide te verbeteren. Des te verheugender is het wanneer een plan aan de basis, bij de imker, ontstaat en wordt uitgewerkt. In onderstaand artikel houdt onze oud-voorzitter, de heer J.J. Speelziek, een goed opgezet plan ten doop, dat, met enige veranderingen, als werkschema overal toepasbaar is. Wij hopen dan ook dat vele voorstellen in dit plan door de plaatselijke imkersverenigingen zullen worden overgenomen. Waar nodig wil de commissie Drachtplanten hierbij gaarne van dienst zijn.

Frans Janssen, voorzitter
Drachtplanten Commissie VBBN

In een Gelderse gemeente, bestaande uit een aantal dorpen, werd onlangs een werkgroep gevormd, genaamd "Werkgroep Gebruik Braak Liggende Gronden", afgekort GBLG.

Braakliggende gronden

Onder braakliggende gronden worden verstaan gronden die niet of voorlopig niet in gebruik worden genomen. Het milieu wordt ontsierd omdat deze gronden, zonder toestemming, gebruikt worden als vuilstortplaats of voor het plaatsen van autowrakken en het opslaan van hout. Deze niet-beheerde terreinen zorgen bovendien voor een massale verspreiding van onkruidzaden. Het initiatief voor de vorming van deze werkgroep was uitgegaan van de voorzitter van een voortvarende imkersvereniging.

Het doel en de samenstelling van deze commissie

Het doel is: (1) het opsporen van braakliggende gronden en vaststellen of deze gronden het eigendom zijn van de gemeente, een andere instelling of een particulier; (2) het onderzoeken van de mogelijkheden om deze gronden voor het algemeen belang te gebruiken, dit ook ter verfraaiing van het landschap; (3) het bevorderen van de actieve recreatie.

De werkgroep wordt naar behoefte samengesteld uit vertegenwoordigers van:

- gemeentewerken (voorzitter);
- de plaatselijke imkersvereniging;
- een representatieve groepering uit de fauna- en/of landschapsbescherming;
- het waterschap (indien van toepassing);
- de ruilverkavelingscommissie (indien van toepassing); en
- eventueel iemand van de plaatselijke vereniging "Algemeen Belang".

Het doel en de samenstelling van de werkgroep GBLG zijn uiteraard afhankelijk van de plaats. Voor navolging elders dienen deze gegevens dan ook slechts gezien te worden als een richtlijn. Hetzelfde geldt voor de verdere uitwerking.

Inventarisatie braakliggende gronden

De eerste taak van de werkgroep is het inventariseren van dergelijke gronden, terreinen, perceeltjes, etc. De resultaten van zo'n eerste onderzoek zijn vaak verrassend, zowel voor de werkgroep als voor de gemeente. Om een idee te geven volgt hier een globale opsomming:

- bouwkwavels, die de eerstkomende jaren niet gebruikt zullen worden;
- door de gemeente aangekochte percelen ten behoeve van stadsuitbreiding, die niet verpacht mogen worden en soms vele jaren niet in productie worden genomen;
- bouwrijpe gronden, waaraan nog geen definitieve bestemming is gegeven;
- niet-rendabele gronden, ontstaan als gevolg van bijvoorbeeld een wegverlegging, opheffing van een station, e.d.;
- particuliere terreintjes die tengevolge van vererving als onbeheerd zouden kunnen worden aangemerkt.

Bestemming en prioriteit

Na de inventarisatie van de braakliggende gronden wordt een overzicht samengesteld. Aangaande de mogelijke bestemmingen wordt voor wat betreft de behandeling de volgende prioriteit gegeven:

- braakliggende gemeentegronden; hierbij kan de gemeente zelf regelend optreden, zodat aldus de eerste resultaten kunnen worden geboekt;
- braakliggende gronden van andere instellingen; hierbij zouden we kunnen denken aan andere overheden, bijvoorbeeld de N.S. ten aanzien van opgeheven lijnen, stations, haltes, e.d. Ook bij electriciteits-maatschappijen, waterschappen, e.d. treffen we zulke perceeltjes aan. Voor het geven van een nuttige bestemming kan de gemeente bemiddelend optreden;
- braakliggende gronden van particulieren; door allerlei omstandigheden komt dit vaker voor dan wordt verondersteld, hetgeen vooral blijkt na publicatie van deze problematiek. Ook hier kan de gemeente vaak op eenvoudige wijze bemiddelend optreden.

Wijze van beschikbaarstelling

Daar het in dit verband niet gaat om eigendomsoverdracht, zal de bestemming altijd min of meer van tijdelijke aard moeten zijn. Er kan een keuze worden gemaakt uit: bruikleen, huur of pacht.

Ongeacht of de beschikbaarstelling van korte of lange duur zal zijn, is het gewenst goede afspraken te maken ten aanzien van de gebruikperiode en onder welke voorwaarden over de grond beschikt kan worden.

Betreft het verwaarloosde terreintjes (puin, afval, wildgroei, e.d.) dan zal de gemeente in vele gevallen bereid haar steun te verlenen in de vorm van bewerking van de grond; immers de gemeente is medeverantwoordelijk voor het onderhoud van braakliggende gronden.

Mogelijke bestemmingen

Bij het noemen van bestemmingen moet er in de eerste plaats gedacht worden aan een tijdelijke uitgifte: immers soms betreft het bouw kavels en andere perceeltjes die slechts tijdelijk beschikbaar zijn. Anderzijds zijn er ook terreingedeelten die voor onbepaalde tijd buiten gebruik liggen, kortom per geval zal de tijdsduur overwogen moeten worden.

Bij kortstondig gebruik kan gedacht worden aan het inzaaien van voor het milieu nuttige gewassen, bijvoorbeeld nootzoetraapzaad (*Brassica oleofera* "Annua") dat zes weken na het inzaaien reeds in volle bloei staat. Andere aanbevolen gewassen zijn:

- bernagie of komkommerkruid (*Borago officinalis*)
- bladramenas, Siletta (*Raphanus sativus*)
- boekweit (*Fagopyrum esculentum*)
- bosliefje (*Nemophila menziesii*)
- phacelia (*Phacelia tanacetifolia*)
- witte mosterd (*Sinapis alba*)

Deze gewassen, behalve boekweit en bosliefje, kunnen tweemaal per jaar worden gezaaid. Het bosliefje heeft een bloeitijd van 5-6 maanden. Eigenschappen van deze gewassen zijn:

- het verfraaien van het milieu;
- het produceren van nectar en stuifmeel;
- het bedekken van de grond (onkruidonderdrukking);
- het los houden van de grond en het voorkomen van verstuiving;
- het produceren van zaden voor vogels (vogelvoerakkers);
- het bemesten van de grond (groenbemesters).

Bij langdurig gebruik kan op afgelegen plaatsen de mogelijkheid worden geboden een tijdelijke of blijvende bijenstand te plaatsen, waaromheen de imker allerhande een- en tweejarige gewassen kan aanplanten. Liggt zo'n plek in de nabijheid van een fruitteiler of landbouwer, dan profiteren ook die van zo'n bijenstand. Verder zijn er nog een aantal meer streekgebonden mogelijkheden, zoals speelveld, bebosning, aanleg voerakkers, volkstuintjes, etc.

Drachtplanten voor onze bijen en andere nuttige insecten

Gedurende de laatste decennia is de Nederlandse flora sterk veranderd: het verdwijnen van de paardebloem, klaver, korenbloem en heide zijn hier voorbeelden van. Van het oorspronkelijke "zomermenu" voor de bij is maar bitter weinig overgebleven.

Vele teelten in ons land zijn geheel of gedeeltelijk afhankelijk van bijenbestuiving. Voor het in stand houden van deze teelten, waarvoor in 1985 al een tekort bestond van meer dan 1250 bestuivingsvolken (voorjaarsstelling LBS), is het noodzakelijk dat de bijen gedurende het gehele seizoen nectar en stuifmeel tot hun beschikking hebben. Het beschreven plan tracht ook hierin te voorzien.

Door als imkersvereniging zo'n initiatief te nemen, dient u niet alleen een goede zaak, maar brengt u ook de bijenteelt onder de aandacht van uw gemeentebestuur, waarbij ik speciaal doel op niet-stedelijke gemeenten. Maakt u hiervan geen gebruik, dan laat u een zeer belangrijk aspect van de bevordering der bijenteelt braak liggen!

Commissie Drachtplanten

Frans Janssen

Als u met vakantie was in het buitenland en nu thuis nageniet via dia's of foto's van alles wat daar nog in 't wild groeit en bloeit, bekruip u misschien het verlangen om in uw tuin ook eens wat meer wilde of minder bekende bijenplanten te poten of te zaaien. Voor het geval u bij uw eigen hovenier of tuincentrum niet zou slagen, is onderstaand lijstje voor u van belang. Verspreid over het hele land is er vast wel een bij u in de buurt. Bij de meeste van de vermelde adressen zijn catalogi verkrijgbaar.

Lijst van verkopers van drachtplanten en zaden

Cruydt-Hoeck, Postbus 1414, 9701 BK Groningen.
De Hoveling, Weidebloemstraat 2, 2825 AG Berkenwoude.

De Gentiaan, Nieuwe Kottenseweg 23 a, 7117 TC Woold.

Willemse, Haarlemmerstraat 16-22, 2180 BB Hillegom.

Jordens' Zaadhandel, b.v., Postbus 7823, 5995 ZG Kessel (L.)

De Kleine Biemerer, Biemerer 10 a, 5513 NJ Winterle (N.B.)

Kruidentuyn Pagedal, I.V.N. Westerwolde-Veenkoloniën.

Wethouder Nootenhof, afd. Plantsoenen, Postbus 538, 8000 AM Zwolle.

De Heliant, Meelkerlaan 1, 7873 TE Odoorn.

Het Europese onderzoek over de bestrijding van de varroamijt

Verslag van de EG bijeenkomst van specialisten,

Bad Homburg, Duitsland, 15-17 oktober 1986 Dr. N. Koeniger/Drs. J. Beetsma

Meer dan 50 vertegenwoordigers en deelnemers uit tien landen van de Europese Gemeenschap (en Joegoslavië) kwamen naar Bad Homburg om deel te nemen aan de derde bijeenkomst die gewijd was aan de bestrijding van de varroamijt. De bijeenkomst werd georganiseerd door de medewerkers van het Instituut voor Bijenkunde in Oberursel (onder leiding van Dr. N. Koeniger) in samenwerking met Dr. V. Maul en Drs. A. Klepsch van het instituut in Kirchain.

Openingszitting

De bijeenkomst werd geopend door Dr. R. Cavalloro, officieel vertegenwoordiger van de Europese Gemeenschap. Hij wees er op, dat de Commissie het belang ziet van de Europese bijenteelt voor de landbouw in het algemeen. „De bestuiving door de honingbij is een onmisbare factor voor de opbrengst van vele fruitsoorten en belangrijke landbouwgewassen. Om deze reden werd onmiddellijk tot actie overgegaan toen de varroamijt Europa binnendrong. In allerijl werd het Europese onderzoek over de bestrijding van de varroamijt gestart en gedurende een jaar ondersteund. Dit onderzoek werd vervolgd met een 4-jaar-durend onderzoek, dat nu uitgevoerd wordt.”

Dr. E. Schieferstein, voorzitter van de Duitse imkersbond (DIB), verwelkomde de aanwezigen namens de Duitse imkers. „Velen van hen hebben al gedurende meerdere jaren en in vele gevallen op gevoelige wijze kennisgemaakt met de varroamijt. Zij zijn er echter van overtuigd, dat de enorme problemen, die door deze parasiet worden veroorzaakt, alleen opgelost kunnen worden door een goed-georganiseerd onderzoek op internationaal niveau. Om deze reden heeft de DIB vanaf het begin het op gang brengen van het Europese varroa-onderzoekprogramma met alle kracht gesteund. De imkers verwachten, dat dit onderzoek resultaten zal blijven opleveren en daardoor hopelijk de voortgang in de strijd tegen deze mijt zal versnellen.” Dr. Schieferstein nodigde alle aanwezigen uit voor een diner bestaande uit specialiteiten van de Duitse keuken.

Dr. Pittler verwelkomde de aanwezigen namens de Minister van Landbouw, Voedselvoorziening en Bosbouw. Hij sprak zijn voldoening uit over het feit, dat zoveel belangrijke wetenschappelijke onderzoekers uit de verschillende landen van de EG de uitnodiging hadden geaccepteerd en naar Bad Homburg waren gekomen.

Eerste zitting: De huidige stand van varroa-besmetting in de Europese landen

Deze zitting werd begonnen met korte uiteenzettingen over de situatie in de verschillende landen.

België. Dr. Van Laere: De varroamijt wordt in gebieden grenzend aan Nederland en Duitsland aangetroffen. De verspreiding van de mijt verloopt blijkbaar betrekkelijk langzaam. Er is nog geen door de varroamijt veroorzaakte schade gemeld.

Denemarken. Dr. Hansen: Er zijn nog geen meldingen van varroa-besmettingen binnengekomen. De varroamijt heeft nu de grens met Sleeswijk-Holstein bereikt. Om de besmetting van de Deense eilanden te voorkomen, zal een reisverbod worden ingesteld.

Duitsland. Dr. Gnädiger: De bestrijding van de varroamijt wordt uitgevoerd met ondersteuning van de veterinaire diensten. Massale sterfte van de bijenvolken trad alleen in de jaren 1981 en 1982 op, maar nog steeds is er plaatselijke sterfte. In 1985 ging in enkele gebieden 50-70% van de volken verloren; 20-25% van dit verlies zou toegeschreven moeten worden aan de varroamijt. Over het algemeen werd de bestuiving van landbouwgewassen niet in gevaar gebracht; toch waren er aanwijzingen betreffende een gebrekkige bestuiving in een fruitteeltgebied. Er is nog geen betrouwbare schatting te maken van de door de varroamijt in Duitsland aangerichte schade. Om de residuen van acariciden te vernietigen wordt de was gedurende 30 min tot 180°C verhit.

Frankrijk. Dr. Borneck: De imkers bestreden de varroamijt hoofdzakelijk met Amitraz. In het oostelijk deel van het land traden geen grote verliezen aan bijenvolken op. Echter, de situatie in enkele streken in het zuiden en langs de Middellandse Zee is ernstiger. Dit omdat de volken daar gedurende het gehele jaar verzegeld broed hebben en omdat er tot nu toe nog geen methode gevonden is om de mijten in de broedcellen te doden. Ondanks het feit, dat de volken veelvuldig met Amitraz behandeld worden, trad zeer veel sterfte op (50% van de volken). Resistentie van de mijt voor Amitraz kan de oorzaak zijn van het slechte resultaat van de behandeling.

Engeland. Dr. Griffith: *Varroa jacobsoni* werd tot nu toe in ons land niet gevonden. Alle maatregelen om het invoeren van de mijt te voorkomen zijn genomen. Wanneer de mijt gevonden wordt, zullen de volken met Folbex VA behandeld worden.

Griekenland. Dr. Santas: Over het algemeen wordt Malathion als bestrijdingsmiddel gebruikt. De imkers dienen dit middel na de honinggoogst aan de volken toe. De varroa-besmetting wordt hierdoor op een zeer laag niveau gebracht. De aanzienlijke verliezen aan volken, veroorzaakt door de varroamijt, die algemeen optraden gedurende de eerste jaren na het binnendringen in dit land, komen niet meer voor. Alhoewel Malathion nu al langer dan drie jaar algemeen gebruikt wordt, kon een verminderde effectiviteit van het middel tegen de varroamijt nog niet worden vastgesteld.

Ierland. Dr. Hume: Bij een onderzoek aan een beperkt aantal volken werd geen Varromijt gevonden.

Italië. Dr. Frilli: Na de eerste besmettingen in het noordoosten (Triëst) werd de varroamijt zeer snel door het reizen met de volken verspreid. Op dit moment wordt de mijt in vele streken, waaronder Sicilië en Sardinië, aangetroffen. Over het algemeen wordt Folbex VA als bestrijdingsmiddel gebruikt.

Nederland. Drs. de Ruijter: Ondanks het toepassen van een vervoerverbod is de varroamijt over het gehele land verspreid. Over het algemeen werd Folbex VA als bestrijdingsmiddel gebruikt en sinds kort ook Perizine. Door de inzet van het Consuleren van de imkers trad nog geen verlies van volken op. **Spanje.** Dr. Gomez Pajuelo: Onlangs werden de eerste besmettingen dichtbij de Franse grens aangetoond. Veel ernstiger waren echter de meldingen uit de omgeving van Alicante, in de omgeving van een bijenstand van een Duitse toerist. Alicante is een van de belangrijkste drachtgebieden en vele duizenden bijenvolken worden hier naar toe gebracht. Hierdoor zal de mijt waarschijnlijk, net als in de andere Europese landen waar veel gereisd wordt, zeer snel verspreid worden.

Joegoslavië. Dr. Kulinčević: De varroamijt werd al in 1974 in ons land gevonden. De mijt verspreidde zich zeer snel en is nu, behalve in enkele gebieden in het noorden, in het gehele land aanwezig. De imkers gebruikten Danicropa, Fenothiazine en enkele middelen die Amitraz bevatten voor de behandeling van hun volken. De mate van varroa-besmetting en de verliezen aan bijenvolken vertoonden een opvallend verloop. In 1984 werden vele volken gedood of sterk verzwakt door de varroamijt. In 1985 ontwikkelden de volken zich goed en werden de verliezen tenietgedaan. De massale vermeerdering van de mijten geeft aan, dat voor 1986 weer verliezen te verwachten zijn.

Uit Duitsland, Frankrijk en Joegoslavië werd gemeld, dat in augustus en september vaak kleine zwermen voorkomen.

Ronde-tafel discussie (voorzitter: Dr. Griffith)

Tijdens dit gedeelte van de zitting werden die aspecten besproken die van toepassing zijn in meerdere landen.

(1) Factoren die de verspreiding en vermeerdering van de varroamijt beïnvloeden. Blijkbaar zijn bedrijfsmethoden en klimaat belangrijke factoren.

(2) Factoren die de sterfte van de bijenvolken veroorzaken. In sterke volken met veel broed gaat de vermeerdering van mijten door totdat de jonge bijen misvormd worden; het volk wordt dan sterk verkleind. In het resterende volkje vinden de mijten niet genoeg broedcellen om zich optimaal te vermenigvuldigen. Wanneer enkele volken overblijven, wordt het totale aantal mijten kleiner en de volken kunnen zich weer snel ontwikkelen. In deze volken kan de varroamijt zich weer uitstekend vermeerderen en de cyclus begint opnieuw.

(3) Nadelige effecten van de varroamijt op de bestuiving van gewassen. Voor het eerst werden hiervoor aanwijzingen gevonden.

(4) Resistentie voor acariciden. Voor één acaricide werd gemeld, dat het effect onvoldoende werd. In de toekomst kan dit probleem een belangrijke rol gaan spelen en de voortgang in de chemische bestrijding in gevaar brengen.

Tweede zitting: Voortgangsrapport van het EG-contractonderzoek en van aanvullend onderzoek

De biologie van *Varroa jacobsoni* (voorzitters: Dr. Ifantidis en Drs. Beetsma)

Dr. Le Conte bracht verslag uit van het onderzoek over „Zintuigstimuli die een rol spelen bij de betrekkingen tussen de honingbij en de varroamijt”. Hij toonde aan, dat de mijt zich oriënteert op de temperatuur, trillingen en geurstoffen van het bijenlichaam om de bij te vinden. Dr. Fuchs bestudeerde de aantrekking van de mijt door de larve. Hij stelde vast, dat de mijt bij het binnendringen in de cel selectief te werk gaat. In cellen met larven, die jonger waren dan 98 uur, werden geen mijten gevonden. De sterk wisselende aantallen mijten per cel in de verschillende delen van de raat doen vermoeden, dat het aantal mijten dat „in de stemming is” om een cel binnen te gaan sterker varieert dan het aantal cellen dat op het punt staat om gesloten te worden. In een laboratoriumtest bleek, dat larven uit zwaarbesmette cellen aantrekkelijker zijn voor de mijt dan niet-besmette larven.

Drs. Beetsma's voordracht was getiteld „Het verband tussen de voortplanting van standaard varroamijten en het voorafgaande verblijf op volwassen werksters van verschillende leeftijd en functie”. Er werden geen verschillen gevonden in het aantal nakomelingen van mijten die op pas-uitgekomen bijen, 15-dagen-oude „voedsterbijen”, 15-dagen-oude „winterbijen” en 30-dagen-oude vliegbijen werden gehouden.

(wordt vervolgd)

September

*Nu kwijnen asters in een schrale zon,
de blauwe bloemen van het najaar trachten
nog moed genoeg te zamelen voor de nachten
van dit bruinrood en grijs seizoen.*

Koos Schuur

Als ik honingbij was, zou ik nu, net als de trekvogels, in het najaar warmere streken opzoeken. Met zijn allen, de koningin voorop, naar het zuiden van Spanje en vervolgens, bij gunstige windrichting, de Straat van Gibraltar over. Daar in het noorden van Afrika moeten toch wel holle bomen of muurspleten te vinden zijn waarin je veilig kunt afwachten tot die lange, kille Hollandse winter voorbij is? Maar dan moet je er natuurlijk wel voor zorgen dat je zo ongeveer eind april, als het fruit en de paardebloemen gaan bloeien, terug bent op je zomerverblijf in Bunnik, Lemmer, Teuge of Wilp.

De natuur heeft het echter anders geregeld; en hoe! Uit het gedrag van de bijen blijkt helemaal niet dat ze tegen het koude jaargetijde opzien. Integendeel, hoe dichter herfst en winter naderen, hoe levendiger ze lijken te worden. Van het lusteloze augustusgedrag is niets meer te merken. Zelfs op koude, mistige septemberdagen gaan ze er al vroeg in de ochtend op uit om nectar te halen van de radijsboompjes langs het fietspad. Het dagelijkse middagvoorspel van de jonge winterbijen lijkt drukker en feestelijker dan ooit. De plaats waar straks de winter-tros komt, wordt in gereedheid gebracht en het keurig verzegelde voer in sierlijke maansikkels er omheen opgeslagen. De vermoeide moeder is, net als de profsporter aan het eind van het seizoen, aan het aftrainen; nog wel actief bezig dus, maar iedere dag een beetje minder.

'Wat bent u toch van plan?' vraagt het meisje van de supermarkt als ik, voor de derde keer deze week, twaalf pakken suiker op de lopende band zet. 'Dat is voor mijn bijen', zeg ik op een misschien wat al te norske toon. Met een blik vol onbegrip geeft ze me het wisselgeld terug. Verder vragen doet ze niet meer; deze klant is vandaag kennelijk niet in de stemming voor een gesprek, schijnt ze te denken. En dat voelt ze goed aan. Bijen voeren in september kost niet alleen een hoop geld, het stemt ook een beetje weemoedig: de imker verricht zijn laatste handelingen, het bijenjaar loopt nu echt op zijn eind.

In de berk naast de bijenstal zingt de tiftjaf zijn afscheidsliedje. Die mag wél naar Afrika.

odk

Jaap Duijvetter krijgt een corsage opgespeld door Sjef van der Steen.

(foto J. van den Eijnde)

Jaap Duijvetter in de VUT

P.A.M. van Dongen

In de gezellige Brabantse uitspanning "D'Ekster" te Biest-Houthakker, bij westewind onder de rook van werkcentrum de Ambrosiushoeve nam Jaap Duijvetter, als rijksbijenteeltleraar van het CAD, afscheid van zijn werk, zijn medewerkers, talloze funktionarissen en imkervrienden. De heer Duijvetter, geboren onderwijzman, wierp zich na het behalen van zijn onderwijsbevoegdheid op een groot aantal speciale aktenstudies, waarvan M.O. Tuinbouwkunde de hoogste en Bijenteelt waarschijnlijk de meest levensbepalende was. Na een aantal uiteenlopende functies, waarvan de laatste directeur van de L.A.S. te Leidschendam was, startte hij als leraar in algemene dienst bij het Rijksbijenteeltconsulentschap onder Ir. Pettinga. Hij behartigde speciaal de belangen van het cursusonderwijs in de bijenteelt, reisde daarvoor stad en land af en maakte zich daarbij talloze vrienden.

Tengevolge van de reorganisatie van het Consulentschap en de Ambrosiushoeve, in Consulentschap in algemene dienst en Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij kreeg Jaap de gelegenheid om wat vroeger in rust te gaan, hetgeen voor hem betekent, dat alle beschikbare energie — en

dat is nogal wat — voortaan gewijd zal worden (vooral) aan de watersport.

Jaap is een ongecompliceerd en praktisch mens, één en al praktijkman met een enorme hekel aan formaliteiten en papierlawines, vergat dan ook nogal eens zijn administratieve bescheiden en liet eens zelfs zijn hele boekentas op het dak van zijn auto liggen.

Één en ander werd tijdens een gezellige afscheidsreceptie door zijn laatste baas Dr. Ir. C. van Heemert gememoreerd. Op vergaderingen en cursussen deed hij graag weleens wat boutte uitspraken, waarschijnlijk met de bedoeling om door (overdrijving) de zaak duidelijk te maken, wat dan meestal ook zo werd opgevat. Bij het dankwoord werd ook mevrouw Wiepke Duijvetter betrokken, die zich voor de bijenteelt verdienstelijk maakte door de vertaling van het bijenboek van Ted Hooper, maar meer nog door haar man met woord en daad te ondersteunen bij zijn werk. De heer van Heemert bood haar als dank, mede namens alle medewerkers, een prachtig boeket met bloemen aan en Jaap een enveloppe met inhoud ter ondersteuning van zijn hobbyistische verlangens. De heer Hensels, als oudste collega, deed ook nog een duit in het zakje, de heer Duijvetter dankte voor al het gebodene en de grote vriendschap en steun, die hij van allen tijdens zijn werk mocht ondervinden.

Jaap Duijvetter en de VBBN

C. Pater Jzn.

Het was in het begin van de jaren zeventig, dat de heer Duijvetter in dienst kwam van het Consulentenschap voor de Bijenteelt en als zodanig ook bij de landelijke VBBN binnenstapte. Al spoedig was hij een bekende figuur in de VBBN, niet alleen landelijk, maar ook in de subverenigingen en bij de imkers zelf. De wijze waarop de heer Duijvetter zijn kennis overbrengt is altijd verpakt in een stijl waarbij men goed moet nadenken over wat hij zegt. Zijn woorden hebben vaak een diepere achtergrond: "doordenkertjes", zeggen velen.

Dat neemt niet weg dat het prettig luisteren is als Duijvetter aan het woord is, al is niet iedereen het met hem eens, maar dat hoeft ook niet. Duijvetter kan urenlang over bijen en imkers praten. Als men iets wil weten over zijn andere hobby, begin dan maar over varen, zeilen en boten: dat is zijn tweede leven naast de bijen.

Aangezien hij uit het onderwijs kwam, was het eigenlijk vanzelfsprekend dat het bijenteeltonderwijs hem zeer ter harte ging en nog steeds gaat. Hij was dan ook belast met het onderwijs in de bijenteelt en het

toezicht op vele cursussen, waaronder de speciale cursussen op dit terrein. Als adviserend lid van de commissie Onderwijs van de VBBN stelde hij, samen met anderen, de nieuwe leerplannen op voor de cursus "Beginners" en "Gevorderden". Ook verzorgde hij de laatste jaren de opleiding tot Leraar Bijenteelt. Het jaarlijkse examen Praktisch Imker van de VBBN in Wageningen woonde hij vaak als gecommitteerde bij. Met hem is nu de laatste leraar in algemene dienst, zoals deze functie vroeger heette, vertrokken uit het landbouw- en tuinbouwonderwijs. Een ander onderdeel waarbij Duijvetter zijn sporen heeft verdiend bestaat uit de honingkeuringen. Hij was een gewaardeerd keurmeester bij de nationale honingkeuringen, op provinciale, gewestelijke afdelingskeuringen en marktkeuringen. De koninginnteelt had en heeft eveneens zijn grote belangstelling, en zo was hij in vele opzichten zeer actief. Duijvetter, namens de VBBN, dank voor alles wat je deed, en ook wat je wel eens niet deed, want ook dat was soms belangrijk. We spreken hier dan ook de wens uit dat je belangstelling zult blijven houden voor de imkerij naast je andere, bovengenoemde hobby, dat we je nog vaak tegen zullen komen bij de activiteiten van de VBBN, en dat we in voorkomende gevallen een beroep op je mogen blijven doen.

Drie zeskante eerste stenen

J. Wesdorp

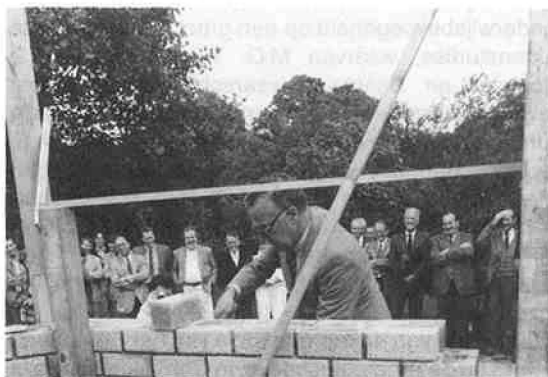
Wat voor enige jaren terug nog een zeer twijfelachtige zaak was, werd op 26 juni 1987 een stuk realiteit: de eerste zeshoekige steen voor een nieuw onderkomen van het Consulentenschap werd gelegd door de Voorzitter van de Stichting Landelijk Proefbedrijf Insektenbestuiving en Bijenhouderij, de heer J.J. Speelziek. Zoals gebruikelijk bij dit soort gelegenheden waren velen aanwezig om er getuige van te zijn, een glas te heffen – het is opvallend hoeveel jus d'orange die bijenhouders drinken – en natuurlijk om elkaar weer te ontmoeten.

Ik moet zeggen dat de plaats waar het nieuwe Proefbedrijfsgebouw gaat verrijzen een geheel andere is dan ik vagelijk had verwacht. Het ligt weg van de oude Ambrosiushoeve en wel aan het eind van de in cultivatie gebrachte proefvelden/bijenvoerakkers. Ik vermoed dat er ook een andere ingang gaat komen zodra het gebouw klaar is, een ingang die door het huidige bouwverkeer al in gebruik is genomen.

De bouw schiet aardig op, en wanneer dit Groentje verschijnt en de bouwvakantie al weer ver verleden tijd is, zal het "pannenbier" al wel geplengd zijn en kan met de afwerking begonnen worden.

Maar terug naar de eerste steenlegging. Voor het zover was vond nog een bestuurlijk belangrijk evenement plaats. Rond het middaguur werd de laatste

vergadering van de oude Stichting Proefbijenstand gehouden, en de HB-leden van der Hoeven en de Lange meldten zich namens de VBBN voor het nieuwe bestuur. Voor de laatste maal werd de bijeenkomst voorgezeten door de oud-voorzitter van de VBBN, de heer Speelziek. Juist daarom ook was de steenlegging aan hem opgedragen. Ook de "Vrienden" speelden hun belangrijke rol en gaven, in de vorm van ingemetselde geldstukken (van ieder muntstuk één), symbolisch blijk van hun daadwerkelijke en financiële belangstelling in het toekomstige reilen en zeilen van de Ambrosiushoeve.

De heer Roelen grijpt zich naar het hoofd, ook verder veel gelach maar een ernstig gezicht van de als voorzitter van de Stichting Landelijk Proefbedrijf terugtrekkende voorzitter, de heer J.J. Speelziek, die achter de nieuwe muur met de "eerste steen" bezig is.

Het was de heer Speelziek echter die ons in de geheimen van de bouwwereld inwijdde. Dat houdt in: geen gezwets of toespraken tijdens het werk van een steenlegging, dat kan er pas af als het werk teneinde is en men de gezelligheid in het lokale bruine café gaat bedrijven. In het van Brabantse nostalgie barstensvolle café was Dr van Heemert onze gastheer. De burgemeester van Hilvarenbeek bracht daarbij in de herinnering dat hij heel blij was dat zijn gemeente had kunnen behouden wat het nu al tientallen jaren binnen zijn grenzen heeft. Ook de architect kreeg het woord en liet aan de hand van de maquette zien – u herinnert zich misschien wel die maquette van de voorplaat van het februari-Groentje – hoe de bij hem geïnspireerd had bij het ontwerpen van het gebouw en hem geholpen had de evenwichtige vorm te vinden die het gebouw zal gaan kenmerken.

Oud-voorzitter Speelziek zei bij die gelegenheid letterlijk:

"Het proefbedrijf gaat dus zijn belangstelling meer in het bijzonder richten op de bestuiving van gewassen die geheel of gedeeltelijk afhankelijk zijn van de insektenbestuiving. Het nieuwe bestuur bestaat dan ook niet meer uitsluitend uit vertegenwoordigers uit de imkerswereld, maar ook uit vertegenwoordigers van groente, fruit- en andere teelten." Verder zei hij: "De nieuwbouw van het Proefbedrijf en de koerswijziging van de Stichting bieden dus goede perspectieven. Ook de representatie van de imkerij, zeker ten aanzien van het buitenland, is hier ten eerste mee gediend."

Deze laatste zinsnede heeft betrekking op het bijna armoedige onderkomen van het Proefbedrijf, zoals het er nu bijligt. Wel een gebouw(tje) met sfeer, waar heel wat bijenteeltgeschiedenis geschreven is, maar de tijd staat niet stil en straks kan een modern onderzoekapparaat in een modern gebouw gehuisvest worden. Het kan niet anders of een medefinanciërende en Bijenteelt Bevorderende Vereniging moet zich daar geheel achter kunnen stellen.

Varroabestrijding met mierzuur

Het Bureau bestrijdingsmiddelen te Wageningen heeft negatief gereageerd op het verzoek van het Hoofdbestuur om mierzuur op te nemen op de lijst van bestrijdingsmiddelen waarvoor geen toelating vereist is. Het is dus niet toegestaan om mierzuur, in welke vorm dan ook, in ons land als bestrijdingsmiddel tegen de varroamijt te gebruiken.

EG-subsidie-varroabestrijding

De EG heeft aan de Nederlandse bijenteeltorganisaties een bedrag van 8688 ECU toegekend (1 ECU = ca. f 2,30). Dit bedrag is bedoeld voor het ondersteunen van activiteiten op het gebied van de varroabestrijding. De Landelijke Ziektenbestrijdingscommissie heeft een voorstel bij het Hoofdbestuur ingediend over de besteding van het aandeel van de VBBN.

Tips van het Consulentschap

september 1987

1. Begin september dienen bijenvolken minimaal 10 raten bezet te hebben. Kleinere volken hebben in het voorjaar meer last van nosema. De voorjaarsontwikkeling van kleine volken is vaak teleurstellend en daarom zijn ze niet interessant voor de voorjaarsdracht.
2. Kleine volken voor het inwinteren verenigen. Neem bij het verenigen in het najaar wel de nodige voorzorgsmaatregelen.
3. Voordat met inwinteren wordt begonnen, alle raten met stuifmeel aan de bijenvolken geven. Op deze wijze komt het stuifmeel ten goede aan de bijenvolken en niet aan de stuifmeelmijt.
4. Niet in gebruik zijnde raten meteen ontsmetten met ijsazijn. Sluit bij het ontsmetten de bakken met raten goed af, om te voorkomen dat de damp van ijsazijn ontsnapt. Plaats het schaalte met ijsazijn boven op de raten.
5. Gebruik 100 ml ijsazijn voor 1 broedkamer met raten. Denk eraan dat ijsazijn erg corrosief is voor metalen.
6. Geef de volken minimaal 12 kg wintervoorraad aan suiker. Meer dan 15 kg is niet nodig en kan de oorzaak zijn van ruimtegebrek van de volken in het voorjaar.
7. Voor varroabestrijding met chemische middelen is het nu nog te vroeg. In het laatste gesloten broed zitten nog veel varroamijten.
8. Voorkom tijdens het voeren roverij en vechterij door de volgende maatregelen:
 - goed sluitende kasten en voerbakken;
 - niet morsen met suikerwater;
 - verkleinen van de vlieggaten;
 - 's avonds of 's morgens vroeg voeren.

Varroa-bestrijdingsadvies najaar/winter 1987/1988

Verspreiding tot nu toe

In bijna het gehele land worden lichte tot zware varroa-aantastingen gevonden. Op de Waddeneilanden is geen varroa gevonden. Vervoer van bijenvolken naar de Wadden is verboden. Aan de bestrijding van de varroamijt is door sommige imkers weinig aandacht besteed. Het gevolg is dat in de volken van deze imkers zeer grote aantallen mijten worden aangetroffen. In het midden en het oosten van ons land is een aantal bijenvolken aan varroa gestorven. Indien varroa goed bestreden is, blijkt het aantal mijten laag te zijn. Ook in het oosten van het land, waar 4 1/2 jaar geleden voor het eerst varroa werd gevonden, is er bij een goede bestrijding geen schade aan de bijenvolken geconstateerd.

Diagnose

De verspreiding van varroa is in Nederland nu zo ver gevorderd, dat ook op de meest geïsoleerd liggende bijenstanden varroa verwacht mag worden. Imkers die zelf nooit met hun bijenvolken reizen, kunnen een besmetting via vervliegen van darren en vooral jonge bijen verwachten. Wanneer nog steeds geen varroa op de stand is gevonden, is een diagnose dit najaar noodzakelijk. De beste werkwijze is om een varroabodem of een onderlegger te gebruiken, gecombineerd met een varroamiddel. De volgende dag zijn de varroamijten met het blote oog duidelijk te herkennen.

Bestrijding

In tegenstelling tot vorig jaar zijn er dit jaar weinig nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de bestrijding van de varroa. Op de Ambrosiushoeve, en op vele onderzoeksinstellingen in het buitenland, wordt onderzoek gedaan naar nieuwe middelen en methoden voor de bestrijding van de varroamijt. Nieuwe ontwikkelingen zijn op korte termijn niet te verwachten. Bestrijding van varroa met chemische middelen is tot nu tot het meest werkzaam gebleken. Voor andere methoden en technieken zijn de mogelijkheden beperkt. Bij de bestrijding met chemische middelen mogen alleen toegelaten middelen worden gebruikt. Een middel wordt alleen toegelaten, indien het:

- voldoende effectief is tegen de varroamijt;
- niet schadelijk is voor de bijen;
- geen nadelige gevolgen heeft voor de toepasser/bijenhouders;
- geen gevaar oplevert in verband met residuen in de honing.

Bij een toegelaten middel zijn al deze aspecten onderzocht en zijn geen redenen gevonden om een toelating te weigeren. Indien de toegelaten middelen exact volgens de gebruiksaanwijzing worden gebruikt, zullen ze aan bovenstaande criteria voldoen. Alleen in het najaar en winter mogen chemische middelen worden toegepast. In deze periode is er geen of zeer weinig broed in de volken aanwezig en geen honing of dracht op korte termijn te verwachten. Perizine en Folbex VA zijn tot nu toe de enige middelen die toegelaten zijn. De effectiviteit van Perizine is bij een 2-malige behandeling ca. 95%; die van Folbex VA bij een 4-malige behandeling ca. 90%. Bovenstaande getallen gelden alleen indien de gebruiksaanwijzing strikt wordt opgevolgd.

Advies

Diagnose. Wanneer nog geen varroa op de bijenstand is geconstateerd, is een diagnose noodzakelijk, gezien de verspreiding van varroa door het gehele land.

Bestrijding. In het najaar/winter een behandeling uitvoeren met Perizine of Folbex VA. Ook indien de darreraatmethode en/of de arrestraammethode is toegepast, is een chemische bestrijding vaak noodzakelijk.

Reakties van de lezers

Bijenhouden en overlast voor omwonenden (no. 7/8, p. 213)

De heer H.S. Kooij, van de imkersvereniging Amsteland, voegt nog een paar belangrijke opmerkingen toe aan het advies van het CAD-bijenteelt:

- Zorg voor een hoge aanvliegroute voor de bijen door het plaatsen van een twee meter hoge schutting of omheining rondom de tuin.
- Wanneer het plaatsen van deze omheining op de erfscheiding problemen oplevert (toestemming van de burens of bouwvergunning), dan kan ook de plaats waar de volken staan omgeven worden door hoogopschietende heesters.
- Zorg er voor, dat moerloze volken niet in de naaste omgeving van de burens of van een openbaar pad staan.
- Voorkom, dat de bijen hongeren.

Lezingencyclus overlevingsstrategie van de varroamijt

Doel

De parasiet beter leren kennen door het varroaprobleem te bekijken vanuit de parasiet zelf.

Met de komst van de varroamijt is in de imkerwereld (en daar niet alleen) veel onrust ontstaan. Vele, vooral oudere imkers dachten dat het zo'n vaart niet zou lopen, maar al gauw bleek uit de schokkende berichten uit het buitenland en uit delen van ons eigen land dat het helemaal niet meeviel. In de verwarde periode daarna werd (en wordt) lustig geëxperimenteerd met bestrijdingsmiddelen zoals ether, alcohol, mierzuur, en dergelijke. Toegelaten was aanvallend alleen Folbex, dat goed werkte maar residuen geeft in de was. Na de toelating van Perizine keerde de rust (ten dele) terug, hoewel veel imkers schrokken van de aantallen gedode mijten na een behandeling.

Velen stuit het gebruik van bestrijdingsmiddelen tegen de borst: deze middelen horen niet in een honingvolk thuis. Bovendien kunnen ze resistentie veroorzaken en maken zo steeds nieuwe en/of zwaardere middelen noodzakelijk. De komst van de varroamijt heeft velen aangespoord om de tot nu toe gevolgde werkwijze kritisch te bezien, in het besef in de toekomst te moeten imkeren met varroamijten in het bijenvolk. Het gaat erom een weg te vinden waarbij het gebruik van bestrijdingsmiddelen tot het uiterste wordt beperkt. Aanzetten zijn daartoe al wel gegeven door lezingen en voorlichting over de darre-raatmethode, het arrestraam en de vangraatmethode. Daarbij is het van belang het varroaprobleem te bekijken vanuit de parasiet zelf: zijn *overlevingsstrategie*. Om de discussie hierover te stimuleren hebben wij, een groep imkers uit Nederland en Vlaanderen, een lezingencyclus georganiseerd. Daartoe is een stichting opgericht, de stichting Contact Imker en Wetenschap. Het bestuur van de stichting bestaat uit Ronald van der Zee, Harry Dijkema, Jos Nuyttemans, Linde Kroes en Henk Vernooy.

Opzet

In het komende winterseizoen is er een lezingencyclus die gehouden wordt op vijf zaterdagen. Vijf vooraanstaande Europese bijenteeltonderzoekers zijn bereid gevonden hun mening over het onderwerp te geven. Na elke lezing zal een tweede spreker de hoofdspreker kritisch benaderen, om zo een aantrekkelijke discussie op gang te brengen.

Vertaling

De voertaal van de hoofdsprekers is Duits. Om het ook voor niet-Duitssprekenden aantrekkelijk te maken om het programma te volgen, is er in een aparte zaal een simultane vertaling bij videobeelden van de spreker.

Cursussen/workshops

Naast hun lezing over het onderwerp is er de mogelijkheid om van de hoofdsprekers een speciale bijeenkomst bij te wonen, waarin zij vertellen over hun eigen specialisme en ervaring. Het aantal deelnemers aan deze cursussen/workshops is beperkt en opgave verplicht. Voor verdere informatie verwijzen wij naar de bladen en de onderstaande telefoonnummers.

Kosten

De kosten zijn laag, dankzij de medewerking van de Rijksuniversiteit Utrecht (Prof. Dr. P. Zwart). Met de VBBN is overleg gaande over haar deelname aan het project; het is daarom mogelijk dat de nu vastgestelde toegangsprijzen nog lager zullen uitvallen. Zij bedragen f 10,- per deelnemer per lezing, voor alle vijf samen zijn de kosten f 40,-, inclusief koffie en een samenvatting van de lezingen.

De kosten voor de cursussen/workshops zijn f 25,- per keer.

Een uitgebreid lunchpakket kan worden besteld bij de aanmelding, kosten f 6,- per keer.

Om zeker te zijn van een plaats doet u er goed aan u snel op te geven.

Aanvang en plaats

De hoofdlezingen worden alle 's morgens gehouden, aanvang 10.30 uur; om 10.00 uur is de zaal open (met koffie). Lunchpauze rond 13.00 uur.

De cursussen/workshops beginnen om 15.00 uur. Alle voordrachten worden gehouden in het hoofgebouw Diergeneeskunde, Universiteitscentrum "De Uithof", Yalelaan 1 te Utrecht. Met de auto volgt u op de A28 de borden "De Uithof". Met de trein komend neemt u vanaf Centraal Station buslijn 42.

Opgave en informatie

Secretariaat VBBN, tel. 08370-22422; Harry Dijkema, tel. 05908-32238; Linde Kroes, tel. 03435-74493; Henk Vernooij, 03403-73939.

Dr. J. Bretschko

Op onze eerste lezingendag is de Oostenrijkse bijenwetenschapsman en beroepsimker Dr. J. Bretschko de hoofdspreker. Naast twee boeken, *Der Magazinimker* en *Naturgemässe Bienenzucht*, schreef hij veel artikelen en hield lezingen en cursussen. Hij is een "begeisteter" spreker, die veel aanhangers kent, maar ook veel kritiek ondervindt. Veel onderzoek is door hem gedaan naar de grootte van broednesten en bijenvolken en naar de ontwikkeling van nosema. Hij vond dat koninginnen een broedritme kennen, met pieken en dalen, waarbij de grootte van het broedraam een belangrijke rol speelt: een groot broedkamerraam geeft in het voorjaar een snellere broedontwikkeling maar ook meer zwermneiging, is één van zijn stellingen.

De laatste jaren houdt hij zich vooral bezig met de varroaproblematiek, waarbij hij denkt dat in ongestoorde volken er een evenwicht zal ontstaan tussen parasiet (varroa) en gastheer (bijenvolk). Door goede hygiënische maatregelen, passend bij de ontwikkelingstoestand van een bijenvolk, hoopt hij schade door de varroamijt te verhinderen. Zodra een bijenvolk echter in een "stress"-situatie komt, krijgen virussen en andere ziekteverwekkers de kans zich massaal te vermeerderen. Dit zal met varroamijten in een volk eerder gebeuren dan vroeger zonder varroa; daarom ontstaat er nu een extra selectiedruk voor de bijenvolken (en de imkers!).

PROGRAMMA

17 oktober 1987: Dr. J. Bretschko (Graz, Oostenrijk), co-referent Drs. J. Beetsma (Wageningen).

Op deze eerste dag wordt de lezing omlijst met een informatiemarkt met varroanieuws.

21 november 1987: Dr. G. Liebig (Hohenheim, BRD), co-referenten Ir. M. Boerjan (Wageningen) en Drs. M.J. Duchateau (Utrecht).

16 januari 1988: Prof. Dr. N. Koeniger (Oberursel, BRD), co-referent Dr. D.A. Griffiths (Slough, Engeland).

20 februari 1988: Dr. L. Gerig (Liebefeld, Zwitserland), co-referent Dr. J.P. van Praagh (Celle, BRD).

19 maart 1988: Prof. Dr. W. Drescher (Bonn, BRD), co-referent Prof. Dr. O. van Laere (Merelbeke, België).

Om datgene wat Dr. Bretschko naar voren brengt kritisch te benaderen zal ook Drs. J. Beetsma het woord voeren. Beetsma is wetenschappelijk (bijenteelt)onderzoeker aan de Landbouwwuniversiteit te Wageningen, geeft een college bijenkunde, en is u natuurlijk bekend als de nieuwe hoofdredakteur van dit maandblad. De kwaliteit van beide sprekers zal zeker borg staan voor een goede en interessante start van de lezingencyclus.

Voortzetting van de voorstellingen van Gust door de theatergroep Hollandia in Hoofddorp

Na een serie voorstellingen die gehouden werden in april en mei (zie de aankondiging in het Groentje van mei jl., p. 142) ontving de redactie het bericht, dat de voorstellingen van Gust worden voortgezet in de periode van 27 augustus tot en met 26 september op donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond in het kas-sencomplex in de wijk Bornholm (achter het verpleeghuis) in Hoofddorp. Aanvang: 20.15 uur. Reserveren en informatie bij theatergroep Hollandia: Tel. 075-310231. Toegangsprijzen: f 15,- en f 12,50 (CJP en 65+).

"Het is toch een prachtig gezicht hoe bijen een blanke wasraat uitbouwen en de kast binnenkomen met het stuifmeel aan de pootjes?" Imker W. Veenstra uit Leeuwarden kijkt enigszins verbaasd als wordt gevraagd wat hem toch bezielt om veel tijd en geld te steken in zijn hobby. "Dat hoef ik toch niet uit te leggen, dat is toch vanzelfsprekend?"

Aan de weg timmeren

Teruggekomen van vakantie kreeg ik van attente buren een paar kranteknijsels in de hand gedrukt. De inleiding van deze Imker tot Imker was afkomstig uit het Fries Dagblad, met een hele pagina propaganda voor de bijenteelt en het verhaal van imker Veenstra. Hulde!

Het Utrechts Nieuwsblad schonk veel aandacht aan de bijenmarkt uit de regio, de Veenendaalse, met op de voorpagina, in kleur, keurmeester Frans Vermeer in actie en een uitgebreid verslag op een binnenpagina.

Ook het oprukken van de varroamijt blijft niet onopgemerkt, zoals o.a. bleek toen de schoolboeken van mijn dochter werden opgehaald door een expeditiebedrijf. In de voortuin staat een lege bijenkast uit lang vervlogen tijden en prompt kwam de vraag of mijn bijen ook al door die mijt waren aangevallen. De vrachtrijder had er veel over gelezen en vroeg zich af hoe het verder moest als de bijen het loodje zouden leggen. Klopte het dat imkers chemische spulletjes gebruikten? Bleef de honing wel eetbaar?

Ik veronderstel dat bij u de reacties niet veel anders zullen zijn. Duidelijk is, dat er een grote verantwoording rust op de schouders van alle imkers om de kwaliteit van de gewonnen honing hoog te houden. De bijenteelt staat momenteel in de gretige belangstelling van de media. Jammer dat daar de varroa voor nodig was. De idee-vorming bij de leek wordt in hoge mate bepaald door de verhalen in kranten en tijdschriften, en ook op dit terrein heeft de imker, benaderd door de pers, een grote verantwoording.

Vóór de vakantie

In een van de voortreffelijke maandpraatjes van onze vriend odk oftewel Otto de Kat staat te lezen: "Zo half juli wordt het herfst en winter, is het grote geluk voorbij". Als het de bijen betreft zet ik er toch voorzichtig een vraagteken achter, want heel wat verrassingen kunnen het imkergeluk tenietdoen. Laat ik bij het begin beginnen.

Tijdens de donkere dagen, als de bijen behaaglijk "poot in poot" van de warmte in de wintertros genieten, brouwt deze imker een plan de campagne waaraan de bijen zich in de loop van het jaar dienen te houden (welk een optimisme). De datum van vakantie is de spil waar alles om draait.

Meestal wordt tussen 15 en 30 mei de aflegger gemaakt en dat klinkt normaal. Aangezien de vakantie

dit jaar was gepland gedurende de eerste drie weken van juli konden de jonge moertjes dan al aan de leg zijn, en zouden alleen de afleggers met oude koninginnen problemen kunnen opleveren.

Zeër bijzonder dit jaar was de aanhoudende koude in mei, waarover later meer in het klimatologische overzicht. Toen de temperatuur op zaterdag 23 mei eindelijk 18°C bereikte, was dit voor de bijen van volk 1 voldoende reden om te gaan zwermen, juist enkele uren voor inspectie. Volk 1 was een geweldig volk op twee broedbakken plus honingruimte. Wonderlijk genoeg was de afgekomen voorzwerm klein en bezette amper drie raten!

Tijdens de inspectie bleken er nog wat eitjes aanwezig als een afscheidsgroet van de koningin, en dat is gebruikelijk. Er waren echter ook al rijpe koninginnen die vol bravoure over de raten paradeerden, als ware het een veroverde veste. Dat laatste is tegen de regels in, want leert de theorie ons niet, dat de voorzwerm afkomt zodra de eerste koninginncellen worden gesloten?

Het bijenleven kent niet alleen voetklemmen en angels, maar ook vele nooduitgangen, en het wijkt van de algemene regel af als de omstandigheden er naar zijn. De kou in mei was volledig schuldig aan deze uitzondering.

De rol van het weer

Ondanks het koude weer was het volk normaal op zwermhoogte gekomen en waren er doppen aangezet. Het weer lijkt hierin geen vitale rol te spelen.

Dankzij de kou werd er voor het afkomen van de zwerm een drempel opgeworpen. Ondertussen groeiden de jonge koninginnen naar volwassenheid en het tuut/kwaak festival nam een aanvang. De jonge koninginnen werden echter door de werksters in hun cel opgesloten en gehouden tot ... een magere temperatuur van 18°C hen te veel werd.

Blijft de vraag waarom slechts een klein deel van het volk met de oude koningin als voorzwerm wegtrok. Was de temperatuur van 18°C nog te mager/laag om het hele volk in opperste verrukking te brengen en was er nog geen volledige overeenstemming in het volk over zwermen ja/zwermen nee? Wie het weet of denkt te weten mag het zeggen, graag zelfs. Deze rubriek staat voor u open!

Op zichzelf maakte deze ontwikkeling de verdere aanpak eenvoudig. Het afgezwermde volk werd gesplitst in deel A en deel B, elk bestaande uit een

broedbak met enkele jonge freules. Het zwermpje kwam op deel B te staan, gescheiden door een gaasraam afgedekt met plankjes en een eigen vliegopening (de kenners herkennen het Snelgrovebord). Het zwermpje profiteerde van de warmte van het ondervolk en groeide als kool.

Een maand verder in de tijd, 25 juni, bleek deel A nog zonder broed te zijn. Deel B had inmiddels vijf raten broed in alle stadia. Tijdens de inspectie van deel A stonden de bijen zeer druk te stertselen op de raat, met een speciale, maar moeilijk te omschrijven zoemtoon. Het werd door mij als moerloos beoordeeld.

Omdat het oude reservemoertje zich boven deel B bevond en met moerloos deel A zou worden verenigd, werden de vliegbijen door middel van vlieggatwissel afgetapt naar ondervolk B. Achteraf bleek een reservemoertje in een drieramer ook bevrucht te zijn en werd die verenigd met moerloos deel A. Alles leek nu in kannen en kruiken.

De oude koningin was de vliegbijen kwijt en zou daardoor voorlopig niet in zwermstemming komen. Delen A en B hadden beide een jonge koningin en deel B, versterkt met de vliegbijen van het bovenvolk, kreeg boven het moerrooster een lage honingkamer. De vakantie kon beginnen.

Na de vakantie

Op 26 juli was deel A in uitstekende konditie, met in beide broedbakken zeven raten broed en ruim voer. Het had nog honingruimte kunnen gebruiken. Het deel met de oude koningin telde zeven raten broed en mondjesmaat voedsel.

En deel B met de extra vliegbijen? Uitgelopen en aan de zijkant gedeeltelijk weggeknaagde doppen en een gedeeltelijk gevulde honingbak. Ondanks de aanwezigheid van een jonge koningin is het zwermstadium toch bereikt. Zeer waarschijnlijk heeft de injectie vliegbijen van het bovenvolk de balans naar zwermen doen doorslaan. Zonder afvliegen zou het oude moertje zeker hebben gezwermd. Wel blijkt hieruit, dat het laten afvliegen en/of overhangen van raten broed niet van gevaar is ontbloot.

Mijn drie overige volken kregen een totaal andere aanpak, maar daarover een volgende maal meer.

Septembertje zoet...

Misschien brengt deze maand ons nog een aantal dagen mooi herfstweer, met vroeg in de avond een dikke dauw over de velden. Dat is ideaal weer voor de *Symphoricarpus*, die nu in bijna elk gemeentelijk plantsoen voorkomt. Eind juli zag ik op de nietige bloempjes al hommels, bijen en wespen. Verwacht er geen grote oogst van. Bij standvastig fraai weer kan het de moeite lonen een lage honingkamer in bedrijf te hebben. Het hoogtepunt van de dracht valt in de laatste weken van augustus en de eerste week van september. Daarna als de bliksem afvoeren. Is er in uw woonomgeving weinig voor de bijen te

halen, winter dan ruim op tijd in door geleidelijk te voeren.

Deze maand lijkt me nog niet de beste tijd voor varroabestrijding. Meestal is er nog veel broed aanwezig.

Wacht met het selekteren van de raten tot de bijenvlucht is afgelopen, anders kunnen de bijen knap lastig worden, ook voor uw burens. Gaat u een houten voerbak gebruiken, strijk de naden dan van tevoren even in met rubberpasta (in tubes verkrijgbaar) om lekken/roverij/overlast te voorkomen.

Handig is een sponsje bij uw attributen, natgemaakt en bewaard in een plastic zakje, om gemorst suikerwater te verwijderen.

Rektifikatie

Groentje, juni 1987, p. 177: *Koninginnen die drie weken na de geboorte nog niet zijn bevrucht zouden door de bijen via stille moerwisseling kunnen worden vervangen.*

Vervang deze zin door: *Als koninginnen later bevrucht worden dan drie weken na de geboorte, dan zouden ze later door de bijen eerder via stille...*

Groentje, juli/augustus 1987, p. 206. Ook hier was het zetduiveltje actief. Linker kolom, tweede alinea: *...rijpe honing watergehalte 15%* moet zijn *...17-19%*. Rechter kolom, eerste alinea: *Uiteraard wordt door de bijen niet meerdere keren was uitgezweten, maar wordt er vooral bestaande was van de raat gebruikt. Voor keren lees kleuren.*

Een van de kandidaten aan het werk.

EXAMEN PRAKTISCH IMKER

Op 29 mei jl. behaalden de heren R. Waayer uit Enschede, F. Ham uit Giethoorn en C. van Holland uit Veenendaal het diploma "Praktisch Imker".
VAN HARTE GEFELICITEERD.

brem

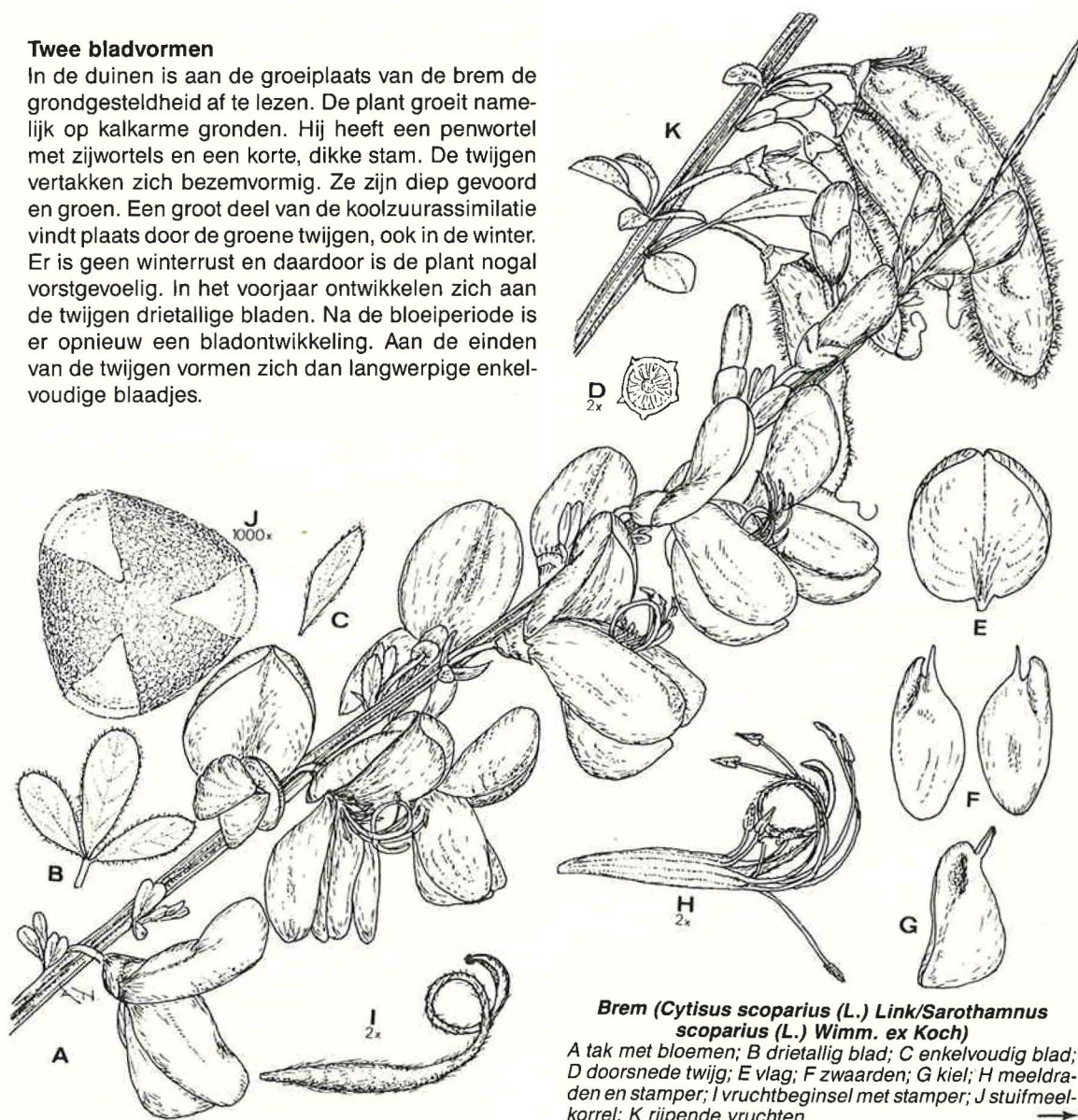
Een bijenplant die geen nectar produceert, maar de bijen wel stuifmeel verschaft. Een plant met interessante bloemen. Ze hebben een bijzonder mechanisme voor de verspreiding van het stuifmeel, dat, zoals veelal wordt aangenomen, door hommels in werking wordt gesteld. Maar het zijn niet alleen hommels die dit doen.

Twee bladvormen

In de duinen is aan de groeiplaats van de brem de grondgesteldheid af te lezen. De plant groeit namelijk op kalkarme gronden. Hij heeft een penwortel met zijwortels en een korte, dikke stam. De twijgen vertakken zich bezemvormig. Ze zijn diep gevoord en groen. Een groot deel van de koolzuurassimilatie vindt plaats door de groene twijgen, ook in de winter. Er is geen winterrust en daardoor is de plant nogal vorstgevoelig. In het voorjaar ontwikkelen zich aan de twijgen drietallige bladen. Na de bloeiperiode is er opnieuw een bladontwikkeling. Aan de einden van de twijgen vormen zich dan langwerpige enkelvoudige blaadjes.

De grootste bloemen

De brem behoort tot de onderfamilie vlinderbloemigen (Papilionatae) van de grote vlinderbloemenfamilie (Leguminosae). De bloemen van de vlinderbloemigen hebben vijf kroonbladen: een vlag, twee zwaarden en de uit twee bladen bestaande kiel. Bij de brem staan de bloemen in de bladoksel, ze zijn goudgeel. Het grootste kroonblad, de vlag, heeft een honingmerk, in de vorm van strepen, dat voor de bijen goed zichtbaar is. Met uitzondering van het honingmerk kaatst de vlag ook ultra-violet terug. Het middengedeelte van de zwaarden doet dat ook. Voor

Brem (*Cytisus scoparius* (L.) Link/Sarothamnus scoparius (L.) Wimm. ex Koch)

A tak met bloemen; B drietallig blad; C enkelvoudig blad; D doorsnede twijg; E vlag; F zwaarden; G kiel; H meeldraden en stamper; I vruchtbeginsel met stamper; J stuifmeelkorrel; K rijpe vruchten.

de bijen zijn deze delen van de bloem bijenpurper. In de kiel bevinden zich het vruchtbeginsel, de meeldraden en de stamper. De meeldraden zijn tot een kokertje met elkaar vergroeid, alleen de einden zijn vrij. Er zijn 4 lange meeldraden en 6 korte. Door het verschil in de groei-ontwikkeling zitten de stamper en de meeldraden onder spanning in de nog gesloten kiel. Bij het openen van de kiel veren de stamper en de meeldraden omhoog. De kiel wijkt naar achteren en blijft in deze stand staan. Deze vorm van bestuiving wordt het springveermechanisme genoemd. De brem heeft de grootste bloemen van zijn in Europa voorkomende soortgenoten met het springveermechanisme.

Ook de honingbij

Het openen van de kiel wordt veroorzaakt door een druk, die op de zwaarden wordt uitgeoefend. De zwaarden zijn door een uitstulping met de kieldelen verbonden. Het gewicht van een hommelt is al voldoende om het springveermechanisme in beweging te brengen. De honingbij is daar te licht in gewicht voor, maar die heeft er iets anders op gevonden. Als een bij een bloem met nog gesloten kiel bezoekt, gaat ze met de kop tegen de vlag bij het honingmerk staan. Het lijkt er op dat nectar wordt opgenomen, maar dat is niet het geval, want de brem produceert geen nectar. Met de middelste poten en de achterpoten wordt op de zwaarden gedrukt. De beide blaadjes van de kiel wijken, beginnend bij de basis, uiteen. Eerst komen de zes korte meeldraden vrij en slaan tegen de onderzijde van de bij. Bij het verder opengaan van de kiel veren plotseling de lange meeldraden en de stamper omhoog. De helmknoppen en de stempel komen daarbij in aanraking met de rugzijde van de bij. Op de bloemen van de brem vliegende bijen zijn te herkennen aan de met stuifmeel bepoederde rug. Na het omhoog springen van de stamper en de lange meeldraden draait de bij zich om en bewerkt de helmhokjes met de poten en loopt er over heen om het stuifmeel in de beharing te verzamelen. Het kan voorkomen dat de stamper om de bij slaat. Het beest moet dan moeite doen uit de "houdgreep" te komen. Bij pas geopende bloemen lukt het de honingbij niet het springveermechanisme in beweging te brengen.

Langdurige kiemkracht

De vrucht bestaat uit een peul, die bij het rijp worden opspringt. De zaden komen eerst na twee jaar tot ontkieming. Daarvoor is licht een vereiste. De kiemkracht blijft lange tijd bewaard, soms wel 25 jaar. In het derde levensjaar begint de struik met het vormen van bloemen. Een bremstruik wordt meestal niet ouder dan 11 à 12 jaar.

Nieuws uit de bijentuif

Frans Janssen

Na vier jaar heeft de drachtplantentuin naast het Bijenhuis zijn volledige omvang en aanzien bereikt. Reden om eens een inventarisatie te maken. Ir. Jan van der Ham, die als vrijwilliger met veel ambitie, kennis van zaken en energie de tuin tot een zeer bezoekwaardige aangelegenheid maakte, heeft nu een drachtplantenlijst samengesteld, waarin op overzichtelijke wijze de tuin is geïnventariseerd. U vindt behalve een plattegrond, de vermelding van alle bomen, heesters, één- en meerjarige planten en bolgewassen, ook de bloeitijd, de stuifmeel- en nectarwaardering. Zelfs de propolisleveranciers worden genoemd. Afgehaald kost deze lijst f 1,25. Toezenden kan ook, na overmaken van f 2,50 t.g.v. de V.B.B.N. Wageningen, onder vermelding van "Drachtplantenlijst".

'k Zat 'n Groentje aandachtig te lezen
– de inhoud als steeds onvolprezen;
'k stond enigszins paf,
opnieuw vroeg 'k me af:
„Wanneer zal 't mijn beurt weer es wezen?”

Bovenstaande ontvingen wij van dhr. L. van der Does uit Enschede. Welnu, bij dezen:

Er was eens een moer in Rockanje,
die dol was op praal en op franje:
„k Vind moer veel te min,
ik ben een vorstin
en 'k wil graag als merkkleur oranje.”

Bijen bij zwarte bessen: een verzekering?

J. Dijkstra, C. Smeekens, A. de Ruijter, G.J.F.M. Hermans

Samenvatting

Bij bestuivingsonderzoek gedurende twee jaar met gazen kooien was een positieve invloed van bijen op de bestuiving waarneembaar. Dit leidde tot een hogere produktie, grotere tros lengte en hoger besgewicht.

Bij een ander onderzoek werden in het midden van een groot zwarte bessenperceel 5 bijenvolken geplaatst. Hierbij is geen invloed van bijen op de bestuiving gevonden in relatie met de afstand tot de bijenvolken. De betekenis van bijen voor de bestuiving is onder praktijkomstandigheden zeer moeilijk te bepalen.

Hoewel de waarde van bijen voor de bestuiving van zwarte bessen in de praktijk niet exakt aan te geven is, is het plaatsen van 3 à 4 bijenvolken per ha bij wijze van "verzekering" aan te bevelen.

(Dit artikel werd in 1986 van het Consulentenschap ontvangen. Omdat bestuiving nu weer aktueel is, wordt het thans gepubliceerd. Het oorspronkelijke artikel is vergezeld van vier tabellen die de onder woorden gebrachte conclusies, cijfermatig onderbouwen. Voor belangstellenden zijn die op het Bijenhuis opvraagbaar. red.).

De laatste jaren is er enige hernieuwde belangstelling voor de teelt van zwarte bessen. Enkele akkerbouwers in Zeeland namen de zwarte bes in hun bouwplan op en gingen over op machinale oogst. Bovendien lijken er mogelijkheden voor de teelt met handpluk, nu er nieuwe grootvruchtige rassen zijn, die, aangevoerd in ponsdozen, redelijke tot goede prijzen opbrengen. De hernieuwde belangstelling voor de teelt leidde tot vragen over de bestuiving van de zwarte bes en over de mogelijke rol van bijen daarbij. Daarom werden in de jaren 1982, 1983 en 1984 door het Proefstation voor de Fruitteelt met het C.A.D. in Hilvarenbeek/Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve proeven gedaan om de invloed van de bijen op de bestuiving van de zwarte bes nader te onderzoeken.

Proeven met kooien

In 1982 en 1983 werden op een praktijkperceel met zwarte bessen gazen kooien over de struiken gezet. Insektenbezoek werd hierdoor uitgesloten. In 2 kooien werden kleine volken geplaatst, in 2 andere bleef bestuiving door insecten uitgesloten. In 1982 werd de proef uitgevoerd op het ras Baldwin, in 1983 op het ras Black Reward. Uit de resultaten van beide experimenten blijkt dat onder de omstandigheden van de proeven, de bijen een gunstige invloed hadden

op de produktie. Deels werd dit veroorzaakt door een invloed op het aantal bessen per tros, deels door invloed op het gemiddelde besgewicht.

Onderzoek naar het verband tussen produktie en de afstand tot een bijenvolk

Tegen een proef met kooien zijn verschillende bezwaren aan te voeren. Enerzijds wordt de windsnelheid verminderd, ruwweg tot de helft, anderzijds is vaak een klein bijenvolk nog te groot voor een kooi, waardoor overbevligen optreedt. Het gemeten effect kan dus sterk overtrokken zijn. Daarom werd besloten in 1984 na te gaan of ook op andere wijze het effect van bijen op bestuiving en produktie van zwarte bessen gemeten kan worden. Besloten werd, om in het midden van een perceel zwarte bessen enkele bijenvolken te plaatsen en vanuit het midden in 8 windrichtingen om de 15 meter struiken te merken en daarvan produktie, aantal bessen per tros, besgewicht en aantal zaden per bes te meten (gemiddeld over 20 trossen per struik).

Het voor de proef gebruikte perceel bestond uit een blok Baldwin van circa 275 x 80 m, waarop een blok van circa 275 x 65 meter aansloot. De plantafstand op de rij was 50 cm. Drie bijenvolken werden bij het begin van de bloei in het midden van het blok Baldwin geplaatst. Bij volle bloei werden hieraan twee bijenvolken toegevoegd. De waarnemingen strekten zich ook uit over het blok Black Reward. Uit de verzamelde gegevens blijkt dat er geen invloed van de bijen op produktie, besgrootte enz. is vast te stellen. Noch bij Baldwin noch bij Black Reward kon op de grens van beide blokken een hogere produktie tengevolge van kruisbestuiving worden vastgesteld. Wel bleek dat Black Reward grotere vruchten en meer zaden per vrucht had dan Baldwin.

Discussie

Uit de proeven blijkt dat onder enigszins kunstmatige omstandigheden (kooien) bijen kunnen zorgen voor een verbetering van de bestuiving en dat dit leidt tot hogere produkties en een betere kwaliteit (meer bessen per tros en grotere bessen). Bij de praktijkproef bleek de zetting dicht bij de bijenkasten niet hoger dan verderop in het perceel. De reden hiervan kan zijn dat er in de praktijk niet of nauwelijks invloed van bijen op de bestuiving is. Een andere mogelijkheid is dat de bijen zich zodanig over het perceel verspreiden hebben, dat de invloed van de bijen over het gehele perceel gelijk was.

Uit het feit dat de zetting per ras zeer gelijkmatig was, blijkt wel dat de onderzochte rassen, Baldwin en Black Reward een grote mate van zelfverdraagzaamheid hebben. Dat wil zeggen dat de bloemen door stuifmeel van het eigen ras bevrucht kunnen worden. Dit komt overeen met gegevens die in de literatuur gevonden worden. In het algemeen wordt nl. aangegeven dat zwarte-bessen rassen geheel of tenminste gedeeltelijk zelfverdraagzaam zijn. Gehele zelfonverdraagzaamheid blijkt niet of nauwelijks voor te komen. Kruisbestuiving zou bij zwarte bessen derhalve een minder belangrijke rol spelen. In een aantal gevallen zou de kiembuis na zelfbestuiving zelfs sneller groeien dan bij kruisbestuiving. O.a. bij Baldwin zou juist kruisbestuiving een iets snellere groei van de stuifmeelbuis geven.

Hoewel van de nieuwe rassen weinig bekend is over de mate van zelffertiliteit mag op grond van de goede produktie in blokbeplantingen in de praktijk worden aangenomen, dat ook nieuwe rassen geheel of in sterke mate zelfverdraagzaam zijn.

Om een antwoord te kunnen geven op de vraag of de zelfbestuiving door wind kan geschieden of dat daarvoor toch insecten nodig zijn, is het van belang te weten of stijl en meeldraden tegelijk rijpen en hoe de positie van meeldraden en stempels is.

Uit de literatuur blijkt dat bij de zwarte bessen stempels en helmknoppen over het algemeen tegelijk rijp zijn. Het stuifmeel heeft bovendien meestal een hoge fertiliteit. Bij een ras als Baldwin blijkt dat bovendien bij 98 à 99% van de bloemen stempel en helmhokje op dezelfde hoogte zitten. Zelfbestuiving kan dan gemakkelijk plaats vinden zonder dat er insecten aan te pas komen.

Toch lijkt het wat voorbarig uit deze gegevens nu maar te concluderen dat bestuiving door insecten bij zwarte bessen overbodig is. Over de moderne rassen is immers nog lang zoveel niet bekend als over de al oude rassen als Baldwin en Wellington. Het lijkt dan ook zeker verantwoord in een beplanting met de nieuwere rassen enkele bijenvolken te plaatsen bij wijze van "verzekering". Daarbij blijkt uit de literatuur dat 3 à 4 sterke volken per ha een goed uitgangspunt wordt geacht.

Tenslotte zal men zich altijd moeten realiseren dat niet alleen de mate van stuifmeeloverdracht de zetting en dus produktie en kwaliteit bepaalt. Meerdere andere factoren kunnen de vruchtzetting beïnvloeden. Men kan daarbij denken aan nachtvorst, structuur van de grond, waterhuishouding en bemesting, maar ook aan ziekten en plagen. Om een goede produktie met een optimale kwaliteit te krijgen, moet men daarom aan deze zaken de nodige aandacht besteden.

Van het secretariaat

J.M.A. Pos

Jaarverslagformulier

Begin oktober zal, zoals elk jaar, aan de secretarissen van de subverenigingen de ledenlijst, bijgewerkt tot 1 oktober 1987, gezonden worden, met het verzoek deze bij te werken voor het nieuwe verenigingsjaar 1988.

Voor het eerst sinds lange tijd wordt aan de besturen gevraagd een jaarverslag te maken en wel aan de hand van een "jaarverslagformulier". In dit jaarverslagformulier worden vragen gesteld als: hoeveel volken hebben uw leden, wordt er mee gereisd, worden er volken verhuurd, welke activiteiten ontplooid de de vereniging, welke cursussen werden gegeven enz.

Aan de hand van al deze gegevens krijgt het Hoofdbestuur inzicht in de samenstelling en activiteiten van de subverenigingen, zodat zij haar beleid daarop kan afstemmen.

Op dit formulier wordt tevens gevraagd een contactpersoon binnen de subvereniging te vermelden voor: ziektebestrijding, drachtplanten, koninginnteelt, reizen en voorlichting. De bedoeling is een netwerk op te bouwen van leden in de subverenigingen die zich op een bepaald terrein willen bekwamen (of reeds over kennis beschikken). Zij zullen vanuit de commissies van de VBBN zoveel mogelijk van voorlichting op hun terrein worden voorzien. Met deze kennis kunnen zij binnen hun vereniging als vraagbaak dienen voor hun collega-imkers; daarnaast kunnen zij door contacten te leggen met gemeentelijke diensten, scholen, beheersinstanties e.d., de belangen van de bijenteelt behartigen.

Graag doet het Hoofdbestuur een beroep op u allen om:

- uw contributie tijdig af te dragen bij uw penningmeester;
- alle medewerking te verlenen om het jaarverslagformulier zo nauwkeurig mogelijk in te vullen;
- uw kennis ter beschikking te stellen van de vereniging en u op te geven als contactpersoon voor: ziektebestrijding, verbetering van de bijenweide, koninginnteelt, reizen of het geven van voorlichting.

Zonder de medewerking van ALLE leden begint het Bestuur van een vereniging NIETS.

Namens het Hoofdbestuur alvast bedankt!

Herverkiezing Hoofdbestuursleden

Volgens de statuten van onze Vereniging kiezen de subverenigingen van een groep een Hoofdbestuurslid voor een periode van 3 jaar. Daarna kan hij/zij nog twee maal herkozen worden, zodat iemand ten hoogste negen jaar zitting kan hebben in het Hoofdbestuur.

Per 31 december 1987 zijn de volgende H.B. leden aftredend; zij zijn allen herkiesbaar:

- Friesland: H.J.J. van den Broek
- Veluwe Noord: W. v.d. Hoeven
- Zeeland: J.L. Raucamp
- Noord-Brabant: W. de Lange
- Noord-Limburg: mw. A.M. Jacobs.

De subverenigingen van bovenstaande groepen kunnen kandidaten stellen; ook bij herverkiezing is kandidaatstelling noodzakelijk. Namen van de kandidaten dienen zo spoedig mogelijk aan het Hoofdbestuurslid of het groepsbestuur bekend gemaakt te worden, zodat (na overleg in de subverenigingen) tijdens de najaars-groepsvergadering via schriftelijke stemming gekozen kan worden.

Bij deze stemming brengt iedere subvereniging een aantal stemmen uit, afhankelijk van het aantal leden op de ledenlijst. Het secretariaat zal zorgen voor een overzicht van het uit te brengen aantal stemmen.

Kandidaten dienen, ook bij herverkiezing, een schriftelijke verklaring af te geven dat zij bereid zijn bij (her)verkiezing de functie te aanvaarden.

Landelijke Ziektebestrijdingscommissie

J.M. van Heest-Verloop

't Gooi/Zuidelijk Flevoland

Voor de regio 't Gooi/Zuidelijk Flevoland is een nieuw regionaal Ziektebestrijdingsteam geformeerd. De voorzitter is mw. E.C. Schild-Schofaerts, Mecklenburglaan 17, 1404 BE Bussum. Tel. 02159-44051.

Cursussen

De landelijke ziektebestrijdingscommissie (LZC) gaat door met het organiseren van de LZC cursussen,

in samenwerking met de regionale ziektebestrijdingscommissies en/of subverenigingen van de VBBN.

De cursus bestaat uit 12 lesuren en biedt het volgende programma:

- organisatie ziektebestrijding in Nederland, wetgeving, bijenwet, bevoegdheden diverse instanties, hulpmiddelen bij ziektebestrijding, vervoersbesluit, bestrijdingsmiddelenwet, gereedschappen;
- varroa;
- acarapis;
- nosema;
- andere bijenziekten, bijenziekten algemeen;
- hulpmiddelen bij voorlichting, verzamelen en verzenden van monsters, hygiëne, ziektepreventie, videofilm CAD.

De LZC, waarin zitting hebben vier leden van de VBBN, een adviseur van het CAD en een adviseur van de afdeling entomologie van de Landbouwwuniversiteit, verlenen hun medewerking aan deze cursussen.

Van de regionale ziektebestrijdingscommissie en/of de subvereniging wordt verwacht dat zij zorgen voor een school waar de cursus gegeven wordt, met de daarbij behorende faciliteiten zoals microscopen, stereomicroscopen en audiovisuele middelen (diaprojector, overhead-projector en videorecorder), en dat zij behulpzaam zijn bij het werven van de cursisten en bij de cursusadministratie.

De cursus is bedoeld voor leden van de regionale ziektebestrijdingscommissies, voor imkers die mee willen werken bij de ziektepreventie en -bestrijding, en tenslotte ook voor geïnteresseerde imkers. Het minimum aantal cursisten is 14. De cursus is te beschouwen als basis-cursus.

De kosten zijn f 50,- p.p. voor leden en f 80,- voor niet-leden.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij de coördinatoren R.J. Veldhuizen, tel. 02155-23353, en J.M. van Heest-Verloop, tel. 08380-17865.

Aanmelding: alle geïnteresseerden, zowel individueel als in groepsverband, kunnen zich opgeven bij mevr. Pos, secretaris van de VBBN, tel. 08370-22422.

We zullen daarna proberen cursussen samen te stellen.

Geslaagde honingkeurmeesters

Op 9 mei jl. werden tijdens de Imkersbeurs "Doe Het Zelf" in het Bijenhuis te Wageningen de diploma's uitgereikt aan de geslaagde cursisten van de opleiding Honingkeurmeester. In zijn inleidend woord wees de heer C. Pater Jzn. op het feit dat de geslaagden nu niet alleen honingkeurmeester zijn geworden maar eigenlijk ook behoren tot het kader van onze Vereniging. Hij riep de geslaagden op hun verworven kennis op vele manieren uit te dragen. Vervolgens reikte de Algemeen Voorzitter drs. P.C. Muntjeverf de diploma's uit.

De cursus werd gedurende 6 zaterdagen gegeven in Haarlem en Wageningen, waarbij verschillende docenten zijn ingeschakeld. Naast het keuren van honing kwamen ook produkten als bijenwas, stuifmeel en propolis aan de orde, evenals de wettelijke voorschriften.

De commissie Honing gaat het geheel nu evalueren.

Bij voldoende deelname zal er de komende herfst wederom een opleiding tot honingkeurmeester starten in Zwolle en Dordrecht. Daarna zal het waarschijnlijk weer enige jaren duren voor een dergelijke cursus wordt gegeven. Men kan zich nu reeds aanmelden bij het Bijenhuis te Wageningen t.a.v. de commissie Honing.

Hieronder volgen de namen van de geslaagden:

GROEP HAARLEM

W. L. Albers uit Laren (NH.)
L. Balthazar de Seixas uit Hoogvliet Rt.
P.J.M. Bonnet uit Hoogmade
Th.H. Diderich uit Westwoud
L.van Gelderen uit Rijswijk
A. Groenendijk uit Reeuwijk
L.S.M. Gätz uit Leidschendam
P.van Gurp uit Haarlem
D. Hofland uit Maassluis
J.L.M. Keijser uit Bussum
E. Kleijnendorst-Pasman uit Den Haag
A. Kreiter uit Ransdorp
H. Mellema uit Leidschendam
M.L.C. te Meij uit Delft
E.C. Schild-Schofaerts uit Bussum
L.G. van Schie uit De Zilk
H. van Schothorst uit Bodegraven
R. Slagter uit Wink
J.K.M. Szarzynski uit Amsterdam
J. Tas uit Delft
W.H. Tas uit Delft

F.C.F. Valentijn uit Voorschoten
J.M. Verrier uit Naarden
J.Tj. van Vliet uit Noordwijkerhout
E.A.M. Zandwijk-van Hage uit Noordwijk
G.P.W. Zuyderwijk uit Honselersdijk

GROEP WAGENINGEN

F.G.M. Dieden uit Nieuwegein
N.G.J.M. Dijkstra uit Milsbeek
B. Garssen uit Ugchelen
H.J. van Gasteren uit Elst (Gld.)
M.J.L.M. Hallmans uit Molenhoek (Limb.)
C. van Holland uit Veenendaal
G.D.B. van Houwelingen uit Otterlo
W.T. Hulscher uit Elst (O.B.)
J. Jacobs uit Elst (Gld.)
F.G.A. Janssen uit Heelsum
H.A. Joosten uit Renkum
W. de Kleine uit Emmen
P. Kortland uit 's Hertogenbosch
G. Kruijt uit De Meern
U.E. Marggraf uit Maarn
S.P.B. Martens uit Vriezenveen
A.P.H. Muller uit Nijbroek
J.S. van Nieuwenhuizen-vd. Kamp uit Lunteren
J.B. Peters uit Erica
H.R. Rotteveel uit Winterswijk
G. Sinke-Lijk uit Utrecht
J. Wolff uit Ermelo

Voorstellen Onderzoeksplan 1988

Het Hoofdbestuur heeft aan de Stichting Landelijk Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij voorgesteld de volgende onderzoeken op te nemen in het proevenplan 1988 van de Stichting:

- een onderzoek naar het effect van behandeling van gesloten broed met mierzuur met betrekking tot de bestrijding van de varroamijt;
- het aan de hand van praktijk-onderzoek bepalen wat de optimale gebruiksmethode van mierzuur voor Nederland is;
- een onderzoek naar de invloed die een winterbehandeling met acariciden heeft op de ontwikkeling van nosema;
- een onderzoek naar de toepassing van Perizine (in grootverpakking) in aerosolvorm: is dit bij een goede toepassing beter voor de bijen en/of levert het minder residuen op in de honing?
- is het gebruik van azijnzuur de meest optimale methode om nosema te voorkomen?
- een praktijk-onderzoek naar de resultaten bij gebruik van styropor kasten.

Hoe werkt onze collectieve bijenverzekering?

C. Pater Jzn.

Zoals uit het vorige Groentje naar voren kwam uit het schrijven van dhr. van Gasteren, blijken enige aspecten van onze collectieve verzekering niet geheel duidelijk zijn voor sommige imkers. Graag wil ik in dit artikel een nadere uiteenzetting geven. De VBBN heeft al jarenlang een Collectieve Bijenverzekering voor haar leden. Eigenlijk zelfs twee; te weten één die verzekert tegen brand, diefstal, transportschade en deels tegen stormschade, en één die het risico van aansprakelijkheid dekt voor schade, toegebracht aan derden, die veroorzaakt wordt door bijen van onze leden.

De kosten

De eerstgenoemde verzekering kost jaarlijks een bedrag van f 1,35 per lid en de zogenaamde WA verzekering kost ruim een dubbeltje per jaar per lid. Inderdaad zijn we enige jaren geleden van verzekeringsmaatschappij gewisseld, zoals de heer van Gasteren schrijft, maar de verzekering is niet goedkoper geworden in de zin zoals deze schrijver aangaf. Eerst kwam de premie uit op f 2,- per lid per jaar; vervolgens waren we 1 jaar verzekerd bij de genoemde Stad Rotterdam, waarbij de premie – schrik niet – slechts f 0,10 per lid was, met als gevolg dat na amper 1 jaar deze verzekering werd opgezegd door de maatschappij. De nieuwe verzekeringsmaatschappij rekende het eerste jaar f 1,- per lid en daarna (door de vele schade-aangiften) f 1,35 per lid per jaar. Een bedrag dat in wezen niets is, vergeleken met andere premiebedragen.

Niet voor baldadigheid en vandalisme

Vaak krijgen we vragen binnen of baldadigheid en vandalisme ook onder de verzekering vallen. Dit is echter NIET het geval. Het is een moeilijke zaak om vandalisme en baldadigheid te verzekeren. Hetzelfde is het geval met spuitschade.

Tot hoever gaat de dekking?

In de polis staat dit als volgt omschreven: voor maximaal f 5.000,- per aangesloten lid aan imkersmaterialen, waaronder mede worden verstaan bijenkasten en korven zonder inhoud, echter niet een eventuele bijenstal, onverschillig waar in Nederland. Per lid zal per verzekeringsjaar ten hoogste f 10.000,- worden uitgekeerd. Als uitkeringsnormen voor bevolkte kasten en korven worden de volgende bedragen aangenomen: in de periode van 1 april tot 1 oktober voor kasten met inhoud (bijen en honing) f 200,- per stuk en voor korven en zesramers f 90,-. In de periode vanaf 1 oktober tot en met 31 maart per kast f 125,- en per korf of zesramer f 55,-. Onder grote kasten worden gerekend Simplex en/of Spaarkasten; 7-raams kastjes worden tot de 6-ramers gerekend.

Wat de uitgekeerde bedragen betreft is er dus een duidelijk verschil tussen de zomer- en winterperiode. Bij diefstal en transportschade geldt een eigen risico van f 75,- per gebeurtenis. Het is in de praktijk zo, dat er jaarlijks veel gevallen van diefstal zijn die

moeilijk zijn te controleren. Het zou ook onjuist zijn om de volle waarde te vergoeden. Ongetwijfeld kent iedereen de uitspraak: je moet de kat niet op het spek binden.

Voor materialen, imkersattributen en lege kasten en korven wordt meestal uitgegaan van 50% van de nieuwwaarde.

Een voorbeeld

Gestolen op 20 mei, twee bijenkasten op het koolzaad. Volgens de normen komt u in aanmerking voor $2 \times f 200,- = f 400,-$, daar gaat f 75,- eigen risico van af, blijft over f 325,-, en dat voor een verzekeringspremie van f 1,35 welke is inbegrepen bij uw jaarlijkse contributie.

Zouden er twee volken onttreemd worden uit uw winterstal, dan is de uitkering $2 \times f 125,- = f 250,-$ min f 75,-, oftewel f 175,-. Bij transportschade zijn uw bijenvolken verzekerd volgens bovengenoemde normen, min het eigen risicobedrag. Bij brand wordt geen eigen risico in mindering gebracht.

Wat betreft de schade die door uw bijen aan anderen wordt toegebracht zal de tegenpartij moeten aantonen dat het uw bijen waren die de schade hebben veroorzaakt.

U kunt dus, in totaal, bij de eerstgenoemde verzekering in aanmerking komen voor een bedrag van f 10.000,-, en dit, nogmaals gezegd, tegen een premiebetaling van slechts f 1,35 en met een klein eigen risico. Juist door de collectieve verzekering is dit mogelijk, anders kwam u veel hoger uit. Sommige imkers komen dan met het voorbeeld dat hun bijen ook medeverzekerd zijn op hun eigen brandpolis. Dat kan, maar dan betalen ze waarschijnlijk toch meer premie, of de desbetreffende verzekering heeft geen idee van de risico's die bijen soms kunnen geven.

De 50% uitkering voor materialen, imkersattributen enz. is altijd enigszins moeilijk, omdat meestal niet meer aan te tonen is hoe oud danwel hoe jong de desbetreffende zaken waren op dat moment. Vaak wordt ook te lang gewacht met het doen van aangifte en kan de verzekering uw schademelding niet meer in behandeling nemen.

Hoe te handelen bij schade

Bij het constateren van schade dient u direct een

schadeformulier aan te vragen bij het Bijenhuis, deze zo goed en zo volledig mogelijk in te vullen en door de secretaris van de subvereniging mede te laten ondertekenen. Daar wordt een procesverbaal van de politie aan toegevoegd, en (indien er bijenvolken stonden op een dracht) een verklaring van de eigenaar, pachter of verhuurder van het perceel, waaruit blijkt dat de imker toestemming had om zijn volken daar te plaatsen. Dit alles terugzenden naar het Bijenhuis, waar voor doorzending naar de verzekeringsmaatschappij en de verdere afwikkeling gezorgd wordt.

Verzekering van uw bijenstal

Zoals uit het voorgaande blijkt is uw bijenstal in onze collectieve bijenverzekering NIET opgenomen. Wilt u de bijenstal bijverzekeren tegen stormschade en brand, dan is dit mogelijk. Neemt u even contact op met het secretariaat van de VBBN te Wageningen, dan krijgt u alle gewenste informatie over dit bijverzekeren. Mocht u toch nog vragen hebben over onze collectieve verzekeringen, richt dan uw vragen aan het secretariaat van de VBBN. Wij zullen deze vragen beantwoorden in het november-nummer van ons Groentje.

Bavel: milieuschade moet imker zelf lijden

Aldus, vrij vertaald, de uitkomst die de Minister van Landbouw presenteerde in antwoord op vragen van het CDA-kamerlid Hennekam naar aanleiding van de ramp die zich voltrok bij o.a. imker Ad van Gils gedurende de nazomer en herfst 1986 in het Brabantse Bavel.

Kort samengevat waren de volgende punten in zijn antwoord van belang:

(1) een geringe hoeveelheid aldicarb (de werkzame stof van Temik) werd aangetroffen. Onvoldoende voor bewijskracht.

(2) Hilvarenbeek gaat een proef opzetten om het effect ervan nader vast te stellen. Dr. van Heemert stelde op p. 36 van het Groentje dat het vooral de granulaat-formulering is die verdacht is. (Granulaat-formuleringen van insecticiden zijn altijd verdacht omdat bijen het als stuifmeel kunnen gaan verzamelen; morsen van het aldicarb-granulaat dient voorkomen te worden en het dient direct te worden ondergewerkt na een toepassing zodat het zijn werk kan doen tegen allerlei "aaltjes" dat zijn palingvormige diertjes van microscopische grootte die bladwortels en stengels van velerlei gewas schade toebrengen red.)

(3) Woordelijk zegt de minister:

In Nederland zijn bij de imkers ca. 100.000 volken aanwezig. Hiervan worden ca. 25.000 ingezet voor

de bestuiving van gewassen in land- en tuinbouw. Aangezien dit laatste aantal in feite te weinig is voor een optimale bestuiving van de gewassen is deze bijensterfte een ernstige zaak vooral omdat het grootste deel van de getroffen bijenvolken juist gebruikt werd voor bestuiving in land- en tuinbouw.

(4) Er is geen titel die tot het vergoeden van de schade door de overheid noopt. Vooreerst kon niet worden vastgesteld dat het gebruik van enig bestrijdingsmiddel oorzaak van de schade is geweest. Zou een dergelijk oorzakelijk verband wel aannemelijk worden, dan is er pas sprake van een mogelijke (mede)aansprakelijkheid van de overheid indien haar grove nalatigheid bij de toelating van het schadeveroorzakende middel kan worden verweten.

De Ministers van Landbouw en Visserij en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer kennen geen fondsen om uit anderen hoofde de getroffen in gevallen als het onderhavige tegemoet te komen in de door hen geleden schade.

(N.B. met dank aan "Het Vliegget", het imkersblad van de Bijenteeltvereniging Zwolle e.o., anders had de redactie, noch van het feit van de kamervragen, noch van het antwoord van de minister weet gehad).

Suriname, volksdansende bijen

"Tien, soms honderden bijen zitten op regelmatig afstand van elkaar op de voorkant van de kast, koppen naar het vliegget en hun vleugels stil. Steeds weer doen ze twee stappen naar voren en weer twee stappen naar achteren, maar het achterste pootpaar staat stil."

Aldus schrijft, uit Suriname Kees van Deursen uit Bomapolder. Ik herken het beeld wat hij hieronder nog verder beschrijft en weet even weinig raad met zijn vraag als hijzelf. Reden temeer om de verklaring van het verschijnsel voor te leggen aan de gezamenlijke kennis van de Groentjes-lezers.

Hieronder eerst hoe hij het verschijnsel verder toelicht:

"De kaken gaan over de ondergrond. Niet alle volken doen het tegelijk. Een volk dat zo "volksdanst" doet het wel dagen lang en uren per dag. Veel imkers heb ik gevraagd wat het te betekenen heeft en hoe wel enkelen het ook hadden opgemerkt, blijft de betekenis ons nog duister. Mij dunkt dat vooral volken die in een groeifase zijn zo doen. Zou het zijn om het hout schoon te krabben om zo bij een grotere landingsbaan toch geen vuil in huis te krijgen? Of om voor nieuwe raten een aanhechtingsplaats te krijgen zonder gemakkelijk loslatende schilfers erop?

Ik hoop dat U misschien een betere verklaring weet." Tja, daar sta je dan. Wie het weet mag het zeggen. Redactie.

Beiler Bijen Festijn

Ter gelegenheid van de viering van het 75-jarig jubileum van de subvereniging "Eendracht" uit Beilen e.o. werd op zaterdag 25 juli jl. het Beiler Bijen Festijn gehouden. Om 10 uur werd de officiële opening verricht door burgemeester Nauta van de gemeente Beilen. De nieuwe verenigingsvlag werd aangeboden door ons HB lid dhr. F. Hoogendoorn. Er werden ruim 20 bijenvolken aangevoerd. De meeste werden verkocht tegen prijzen variërend van f 50,- tot f 125,-. Gebruikte bijenkasten, korven en

andere imkersmaterialen gingen vlot van de hand. Natuurlijk waren de verkoopstands van het Bijenhuis en van de fa. van Dam aanwezig. Ook waren er verkoop- en voorlichtingsstands van Staatsbosbeheer, het Drenths Landschap, I.V.N., V.V.V., "de Heliant", "Groei en Bloei" en van de Hortus Botanicus uit Haren (Gr.). Cursisten van de korfvlecht cursus gaven een demonstratie.

In de zaal was een expositie van oude imkersmaterialen, werden een videofilm en dia's vertoond, en was er een collectie geprepareerde, in Europa in het wild voorkomende bijen te zien.

Al met al kan op een geslaagd Beiler Bijen Festival worden teruggezien.

Uniek bijenonderwijsproject van start in de gemeente Hefshuizen

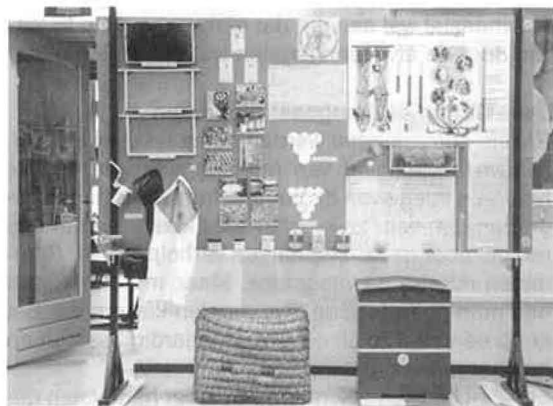
Als vervolg op de boomplantdag is in de gemeente Hefshuizen een onderwijsproject over de bijenteelt van start gegaan. De secretaris van de subvereniging Uithuizen e.o. heeft in opdracht van de gemeente Hefshuizen een verplaatsbare educatieve minitootonstelling over de bijenteelt samengesteld. Dit project gaat bij alle (basis)scholen in de gemeente langs, eventueel vergezeld door een imker. Naast dit project is er voor de scholen de mogelijkheid om een bijenvolk te "adopter", men krijgt dan een volk bij de school (op een veilige plaats) zodat, onder begeleiding van de vereniging, het gehele bijenleven in de praktijk behandeld kan worden.

Het tentoonstellingsmateriaal belicht in het kort de geschiedenis van de bijenteelt, de plaats van de bij in de natuur en het werken met de honingbij. Naast veel informatie zijn er ook een holle boomstam, een korf en twee complete kasten alsmede veel bijenpro-

dukten. Het hoogtepunt is wel een elektronisch vraag- en antwoordspel waaruit blijkt of de leerlingen iets van het geheel opgestoken hebben.

Dit project is mede mogelijk geworden dankzij de lesbrief van de afdeling Stadskanaal. Onze leden hebben voor dit project belangeloos kasten en korven afgestaan.

De gemeente Hefshuizen heeft laten weten dat zij in de toekomst meer bijenplanten zal gaan gebruiken.

De Mobee Hive verder gewogen

J. Wesdorp

Al in het eerdere artikel op p. 112 werd een verder artikel in het vooruitzicht gesteld over de in de enquête gemaakte, niet voor telling in aanmerking komende opmerkingen. Met de publikatie van dit artikel is een maand gewacht om de gelegenheid te bieden nog op het eerste artikel te kunnen reageren, maar dit is nauwelijks gebeurd. Daarom is het tijd dat we het artikel thans afronden en een bloemlezing geven over de verdere opmerkingen, die, hoe kan het ook anders, meestal op de zwakke punten van de Mo-Bee Hive attenderen. Met uiteraard als doel de mogelijkheid om, voor imker of toeleverend bedrijf, daarin verbetering te brengen.*

Vraag 13

Vraag 13 luidde: het is goed mogelijk dat u uw oordeel nog wilt toelichten. Wilt u dat, indien noodzakelijk, kort doen?

Die vraag werd gevolgd door een hoeveelheid paginaruimte die de 5 cm net te boven ging, m.a.w. krap bemeten. Maar toch, velen lieten zich niet afschrikken en brachten allerlei punten te berde.

Het in elkaar zetten

In het vorige artikel werd al aangegeven dat heel wat mensen moeite hadden met het in elkaar zetten van de kast. "De grijze lijm is een straf" zei iemand. De tubetjes met de kast meegeleverde lijm waren wat schriel. Velen lijmde al gauw de kast met het bekende PVC-lijm dat ook in de bouw gebruikt wordt en waarbij ook meestal een kwast wordt bijgeleverd.

Deksel

Bekend is dat het deksel niet altijd even goed past; iemand meldt zelfs "brokkelt snel af", maar of dat een bang vermoeden is of een feit is niet direct na te gaan. Feit is wel dat het condensordeksel (het binnenste observatiedeksel met zijn waterdampafvoer rondom) toch op den duur gedeeltelijk met wat propolis dichtgekit wordt; m.a.w. dat de bijen het dus toch weer beter weten tenzij de imker de bijen zijn wil oplegt en de zaak zo af en toe wat losmaakt.

Afwatering in kolommen

Herhaaldelijk wordt gezegd dat de afwatering in de kolommen niet goed functioneert en men geeft dan ook meestal wel aan dat dat eenvoudig is op te lossen door de afwateringsgaten wat groter te maken.

Bevestiging bodemgaas; algemeen

Enkele opmerkingen werden gemaakt over een primitieve bevestiging van (metaal)gaas aan de polystyreen inlage van de bodem. Inmiddels heb ik begrepen dat, voor zover daar echt klachten over waren die door de fa. Mechanica verholpen zijn. Sommigen missen de vliegplank. Maar, me dunkt, dan had men geen MoBee hive moeten kiezen: die ziet er nu eenmaal zo uit en is verder aardig beschut en heeft eigen voordelen.

Enkelen hadden ook graag wat meer handvaten ge-

zien aan de veelal gladde kunststof platen, toegangsschuifdeurtjes e.d. Kleinigheden, lijkt me, die er of door fabrikant of door gebruiker wel aan zullen worden gezet.

Geen reiskast?

Sommigen stelden dat de MoBee hive niet een typische reiskast is. De constructie met pootjes is daar wel debet aan evenals het feit dat hout op dit punt teveel kwaliteiten heeft om gemakkelijk het pleit te kunnen winnen. Maar wat let U? Als het moet kan het wel.

De Fa. Mechanica heeft dat niet op zich laten zitten en reist heel comfortabel met een aanhangertje met vijf kasten, een juweeltje. Zo is eigenlijk iets nooit helemaal waar of onjuist, want er zijn altijd door imkers weer nieuwe oplossingen voor erkende problemen te vinden. Toch, dunkt me, meer tuin- dan reiskast.

Watertanks

Veruit de oprechtste klacht is tegelijk het sterkste punt van deze kast. Want hoewel de warmtehuishouding door buffering van temperatuur met behulp van watertanks meestal hoog wordt gewaardeerd is het voeden met de tankjes en het manipuleren van conische rubber kurken en zwarte "pieletjes" of "piefjes" een bijkomende straf. Vooral het werken met stroperige suikeroplossingen in de nauwe vulgaten geeft nogal wat problemen (tenzij men tot aanschaf van een (lucht)drukspuit overgaat). Ik denk ook dat het laatste woord er nog niet over gezegd zal zijn, evenals over de gootjes, die voor sommigen aanleiding was te zeggen dat ze te zwak zijn.

Honingkamer te zwaar

Blijkbaar is het sommigen moeilijk gevallen voldoende greep te krijgen op de rondom van riet voorziene

* De redactie vernam, dat de produktie van de MoBee hive door de Fa. Mechanica te Apeldoorn is beëindigd. Een voorraad van kastonderdelen is nog aanwezig. Op dit moment worden er door de fabrikant gesprekken gevoerd over een eventuele voortzetting van de produktie en de wijze van het leveren van kastonderdelen.

honingkamer, die onvoldoende aangrijpingpunt voor de handen geeft. Dat is ook wel voorstelbaar want de honingkamer is van het normale broedkamerformaat en is, zeker voor de tengeren onder ons, een heel gewicht. Dat hangt misschien samen met de opmerking van iemand die de vraag naar het nettoinkomen van de imker niet terzake vond, maar wel de vraag: hebt u uw kast uit de honingopbrengst kunnen kopen? En daarbij spontaan het antwoord gaf: in hetzelfde jaar. Maar denk nu niet dat de MoBee hive een toverkast is, want u weet bv. uit de vorige enquête dat die ene Texelaar bar ontevreden over de MoBee hive is.

Conclusie

Mogelijk is het grootste voordeel van de MoBee hive het feit dat ze de ogen van imkers geopend heeft voor de mogelijkheden van nieuwe bouwmaterialen om daardoor nieuwe mogelijkheden te scheppen voor een – naar we hopen – beter kastklimaat. Het succes van de kunststofkasten bij de oosterburen is in ons land nog niet systematisch op zijn mogelijkheden beproefd. Ook de MoBee hive heeft nog pas een eenjarige beproeving achter de rug. Zo is er aan alle kanten nog veel werk aan de winkel. Al diegenen die meededen aan de enquête of er dikke brieven over schreven hebben dat ook goed begrepen; daarom dan ook onze dank aan hen voor het meedoen, in de hoop dat we er wat wijzer door werden.

Ook in de Zaanstreek

Uit Oostzaan meldt de heer G. Twint:

In het kader van de landelijke Boomplantdag heeft de plaatselijke imkersvereniging Zaanstreek een grote campagne gevoerd. De regionale dagbladen kwamen op onze actie af en zelfs het landelijke dagblad "Trouw" nam een halve-pagina groot artikel op. Er was een expositie georganiseerd in het recreatiegebied het "Twiske" en het was een enorm succes, werd door honderden mensen bezocht. De georga-

niseerde dia-middag op zondag 29 maart was overvol. Voorts kwamen er 28 scholen uit de Zaanstreek kijken naar dia- en expositiedagen. Achteraf spraken de leraren van een geweldig succes en het zal zijn vervolg op deze scholen zeker vinden.

Alle burgemeesters in de Zaanstreek zijn per brief benaderd met een uitleg en vragen en suggesties onzerzijds, betrekking hebbend op het jaar van "bomen en bijen" in het milieu.

Voorts hebben de burgemeesters van Landsmeer en Oostzaan met woord en daad meegewerkt aan de landelijke plantdag, waarvan bijgaande foto getuigt. De burgemeesters hebben gevraagd om op de hoogte gehouden te worden en zullen het nodige doen aan de samenwerking, zo werd ons gezegd.

Echte steekbeesten? J.J. Speelziek

"Brodats, donderdag. Een voetbalwedstrijd in TsjechoSlowakije werd om wel heel bijzondere reden gestaakt. Tijdens een duel nabij het plaatsje Havlicky Brodat in Bohemen werd de doelman van één van de teams aangevallen door een zwerm woedende bijen. De aanval bleef daarna niet beperkt tot de doelman, ook de 24 anderen op het veld, plus de weinige toeschouwers, werden belaagd door de bijen, die kennelijk tot een fikse 'prikactie' hadden besloten. Tot tweemaal toe probeerde de scheidsrechter daarna het duel te hervatten. De bijen beslisten echter anders. Zij wonnen hun strijd."

Bovenstaand bericht met een blauwe ondergrond als blikvanger stond in de Telegraaf van 11 juli j.l. Het is opmerkelijk dat een dergelijk sensatiebericht zo gemakkelijk de internationale pers haalt; het trieste resultaat is dat de imkerij negatief belicht wordt. Het bevestigt bij menigeen de mening dat bijen toch maar echte steekbeesten zijn.

Bij een nadere beschouwing zijn de imkers vermoedelijk zelf schuld aan deze negatieve publiciteit, immers het gedrag van deze bijen duidt duidelijk op dat van een hongerswerm. Aangezien dit verschijnsel ook in ons land niet onbekend is, lijkt het zinvol er op te wijzen, dat tijdens drachtloze perioden, vooral na het gewraakte kaalslingeren van een volk, hier eveneens van die woedende bijen kunnen voorkomen. Tijdens een drachtpauze, vooral bij slechte weeromstandigheden zoals die dit jaar voorkwamen, is het dan ook raadzaam een onbekende zwerm nooit zonder bijenkap te benaderen.

Een echte imker, die bijen houdt, houdt van zijn bijen. Zijn bijen worden indien nodig ook 's zomers gevoerd en zullen niet door de honger uit hun woning worden gedreven en wraak nemen op onschuldige voetballers en toeschouwers.

Otto de Kat

Bijenhouders contra bijeneters

Bijeneters doen hun naam eer aan. Dat maakt ze bij imkers niet geliefd. Vooral in Afrika worden deze fraai gekleurde vogels op een absurde manier naar het leven gestaan. De Engelse vogelkenner Hillary Fry schreef een monografie over de bijeneters. Een apart hoofdstuk wijdde hij aan de verstoorde relatie tussen bijenhouders en bijeneters. Het tijdschrift "Vogels" van "Vogelbescherming" nam het in het mei/juni nummer van dit jaar op. Bijeneters komen op veel plaatsen in de wereld voor, maar het meest in Afrika, waar tweederde van alle soorten ter wereld hun verblijfplaats hebben. Op grote schaal worden de vogeltjes door de imkers vervolgd. Imkers doen van alles om de dieren te weren en soms is niets hen te dol en te wreed: zij stoppen nestholten van de vogels dicht met aarde, sturen hun kinderen erop uit om de nesten te vernielen, vergiften de vogels met strychnine, cyanide en andere middelen en schieten

ze dood. Gelukkig zijn er ook steeds meer imkers die erkennen dat bijeneters ook nuttig kunnen zijn. Verscheidene wespesoorten, bijenwolven, hoornaars en vooral de oosterse wesp kunnen een bijenvolk aardig toetakelen, maar de bijeneters houden onder deze rovers flinke opruiming. Bijeneters eten bijen en voor bijen schadelijke insecten. In hoeverre bijeneters dus "schadelijk" zijn, nadelig voor de mensen opzichte van zijn welvaart of "schadelijk" voor het bestaan van bijen in bepaalde delen van de wereld, dat is een probleem waarover slechts langdurige studie uitkomst kan brengen. Zolang hieromtrent geen goed gefundeerde gegevens bestaan, moet de uitmoording van bijeneters worden tegengegaan. Trouwens – zegt Hillary Fry – laat de bijenhouders die vinden dat bijeneters niets dan de dood verdienen, er ook eens bij stil staan dat hun geliefde bijen soms zelf een bedreiging voor de mens vormen. Zo is het een feit dat van 1950 tot 1954 in de Verenigde Staten, op een bevolking van 200 miljoen, 52 mensen door honingbijen zijn doodgestoken. Hieruit zou je volgens Fry kunnen opmaken dat wereldwijd jaarlijks zo'n 300 mensen het gevaar lopen door bijen te worden doodgestoken. Wist u trouwens dat de bijeneter ook af en toe in ons land broedt? Uiteraard worden die nestplaatsen zorgvuldig geheim gehouden. Op mijn woord van eer: in het Amstelveense bijenpark heb ik ze (nog?) nooit gezien.....

IMKERS-ENCYCLOPEDIE VOOR NEDERLAND EN BELGIË

J.J. SPEELZIEK
DRS. J. BEETSMA
DR. H.H.W. VELTHUIS
en anderen

De imkers-encyclopedie voor het Nederlandse en Vlaamse taalgebied is een unieke, uitgebreide verzameling van gegevens betreffende de bijenteelt. Experts uit alle gebieden van de imkerij leverden bijdragen voor dit fantastische en overzichtelijke boek. Hierdoor ontstond een tot nog toe ongekennde concentratie van specialistische kennis, die voor iedere actieve imker van onschatbare waarde zal blijken.

248 blz. ● 14,8 x 23 cm ● Paperback
f 34,90/695 F ● ISBN 90 210 0590 5
Verschijnt in september 1987
Verkrijgbaar in de boekhandel

ZOMER & KEUNING BOEKEN – EDE/ANTWERPEN

Vanaf 12 september op de Imkersmanifestatie, in het Bijenhuis en op de markten verkrijgbaar

BIJENSTAND „DE BIJENKORF”

Sinds 1897

Al 90 jaar het adres van vakkennis en kwaliteit, ten dienste van onze imkers.

Ruime sortering imkersartikelen en specialiteiten zoals:

Honingkoek en bonbons, honingmede en likeur, honingzeep, bijenwaskaarsen enz.

HONING stuifmeel (pollen) en meubelwas voor wederverkoop.

Ons magazijn is geopend van maandag t/m zaterdag van 08.00 tot 18.00 uur.
In het seizoen tot 21.00 uur.

HOEVELAKENSEWEG 144 - 3784 WK TERSCHUUR
Telefoon 03426 - 1978 of 2167 - postrekening 2622

DEZE MAAND:
1000 CROCUSSEN f 85,-
(c. chrysanteum, aanbieding zolang de voorraad strekt)
HET ADRES VOOR AL UW DRACHTPLANTEN
O.A. VASTEPLANTEN, ZADEN EN
BLOEMBOLLEN

DOEK OP DE BIJENMARKTEN

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **weder-verkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan: Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

MEER KWALITEIT, VOOR MINDER GELD

- * Bijenteelt-producten
- * Imkers-benodigdheden
- * Houtbewerking; speciaalopdrachten
- * Dienstverl., kurs., advies, etc.

Vraag nu gratis prijslijst en verkoopadressen aan.

Imkerij; onderwijs-proef-bedrijf i.o.
Postbus 2150 / Zuidbuurt 91
(op afspr. en iedere za.)
VLAARDINGEN tel. 010 - 4746685

Landinzicht

Bij verkoop aan huis, in winkel, op markt of braderie:

met **honing en honingproducten** van „De Rit” hebt U altijd succes! Vraag prijslijst!!

„De Rit”, Retsejzstr. 4, 4011 JP Zoelen. Tel. 03448-1653

Bezoek **Imkerijmuseum „De Zoete Inval”**.

Een ideaal uitstapje voor U, Uw gezin en Uw vereniging! Vraag folder!!

„De Zoete Inval”, Hogestraat 1, 4011 KA Zoelen, Tel. 03448-2249

Op 15 juni jl. overleed onze penningmeester de heer

G.E.J. Bleeker

op de leeftijd van 67 jaar. Bijna 40 jaar was hij lid van onze vereniging en de laatste 20 jaar onze zeer gewaardeerde penningmeester. Hij was imker in hart en nieren, en heeft menig beginnend imker met raad en daad bijgestaan. Wij verliezen in hem een enthousiast lid en nauwgezet penningmeester. Wij zullen hem zeer missen.

Bestuur en leden
subvereniging Zaanstreek

Op 15 juli jl. overleed op 63-jarige leeftijd onze secretaris

Bas de Moor

Hij was een enthousiast imker en gewaardeerd bestuurslid. Wij wensen zijn familie veel sterkte toe.

Bestuur en leden
afdeling Terschelling

Op 25 juli 1987 overleed op de leeftijd van 76 jaar ons trouw lid

Jan Roelofsen

Hij was meer dan 50 jaar lang lid van de Vereniging, waarvan vele jaren als bestuurslid. Wij zullen hem missen. Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden
afdeling Veenendaal

Cursussen

Imkersvereniging **Leiden e.o.** organiseert cursussen bijenteelt voor beginners en gevorderden. Aanvang februari 1988. Bij voldoende deelname wordt een cursus "Drachtplanten en drachtplantenteelt" georganiseerd. Aanvang van deze cursus oktober 1987. Inlichtingen en aanmelding: A. Neve, Koraalstraat 24, 2332 JL Leiden, Tel. 071-764413.

Bijenvereniging **Bunnik-Houten e.o.** organiseert in de 2e helft van september een cursus bijenteelt voor gevorderden. Aanmelden bij: C. Pater Jzn., Achterdijk 22 te Bunnik, Tel. 03405-61305.

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

Het Imkersgilde "Jan Swammerdam" te Haarlem zoekt voor zijn maandelijksse bijeenkomsten van het volgende seizoen, imkers die een lezing willen houden over enigerlei aspect van de bijenteelt. Sekretaris A.P. Peterse, Kleverlaan 26 rd, 2023 JG Haarlem. Tel. 023-250347.

Drs. Alkema **BIEDT AAN:** enkele raszuiver bevruchte Trojzec Carnica koninginnen f 25,-. Raam met bijen f 10,-. Tel. 05978-46621 (Nieuwe Pekela).

AANGEBODEN: 6 bijenvolken, simplexkasten, volledige imkersuitrusting met veel bijmateriaal. Dhr. Vermaat, de Hoek 10, 8381 BL Vledder. Tel. 05212-1715.

IMKERS breng een bezoek aan het **BIJENMUSEUM** te Odijk, het grootste van Nederland. Individueel of in groepsverband. Voor groepen op afspraak, dagelijks geopend, onder deskundige rondleiding. Voor individuele bezoekers rondleidingen op woensdag, zaterdag en zondagmiddag om 16.00 uur. Onderdeel van Pannekoekenrestaurant "Aan de Vork", De Vork 2, 3984 PA Odijk (Gem.Bunnik).

TE KOOP VOOR BIJENHOUDERS: model spaarkast: 5 bodems, 4 broedkamers, 3 honingkamers, 2 deksels (alle 10-rammers). 4 6-raamkastjes, 4 separators, 4 koninginneroosters, 3 voerbakken, 1 honingslinger. Totaal f 550,-. Ook in onderdelen. Tel. 08370-21484 (Wageningen).

TE KOOP: 6 prima bijenvolken met eventueel kasten. Tel. 04194-2661 (Den Dungen).

TE KOOP: 5 bijenvolken en simplexkasten. Groenestr. 38, Bennekom, Tel. 08389-16538 (tussen 18.00 en 20.00 uur).

TE KOOP: 1 bijenkorf, 6 kasten + ramen 2 br./1 h.kamer met alle mater./slinger + ingeb. Groentjes 1938 t/m 1941, 1965 t/m 1967 en 1970 t/m 1984, 1 koop. Tel. 05480-19128 (Rijssen).

TE KOOP aangeboden: gebruikte honing- en broedkamer-ramen z.g.a.n. 0,50 p.st. Tel. 035-852876 (Hilversum).

TE KOOP: Koolzaadhoning in emmers van 25 kg. Tel. 013-425888 (Hilvarenbeek).

TE KOOP: zonnwassmelter en bijenvolken op ramen. Tel. 010-4184509 (Rotterdam).

TE KOOP: zuivere nederlandse koolzaad- en zomerhoning in emmers van 14 kg. B. Slotboom, Zonderkamp 17 te Rekken. Tel. 05453-443.

TE KOOP: kolbtoestel en Ericaborstel voor het slingeren van heidehoning. E.J. Frieling. Tel. 05953-1784 (Uithuizen).

TE KOOP: 1 honingpers, 6 bijenvolken in spaarkasten, 1 honingslinger en kleingereedschap. H. Meijeringh, Pr.Beatrixstraat 2, 8381 AL Vledder. Tel.05212-1270.

TE KOOP: jonge bijenvolken a f 70,- p.s. Tel. 05134-2296. B.g.g. 2126 (St.Nicolaasga Fr.).

TE KOOP: 7 spaarkasten met varroabodem WBP, honingslinger, complete uitrusting. W.R. Immink, P.W.Janssenlaan 2 te Vledderveen. Tel.werk:05920-52266, thuis: 05212-2238. Prijs f 900,-.

imkers agenda

5 september Stadskanaal

Bijenmarkt op het Ministerplein in het centrum van Stadskanaal. De markt duurt van 09.00 tot 16.00 uur. Inl. bij dhr. Hillebrands, Tel. 05990-13388.

12 september Wageningen

Imkersmanifestatie te Wageningen. Het programma vindt u in het mei-nummer.

12 september Bussum

Gooise Honing- en Bijenmarkt in eigen Bijentuin, Huizerweg 49 te Bussum. De markt duurt van 10.00 tot 16.00 uur. Inl. bij dhr. C.L. Vos, Tel. 02152-57241.

12 september Drachten

Bijen- en propagandamarkt op het Franse Pleintje in het centrum van Drachten (bij de Amro-bank). De markt duurt van 09.00 tot 16.00 uur. Inzendingen voor de keuring van honing, honinggebak, vlechtwerk, houtsnijwerk en was kunnen in de week voor de keuring ingeleverd worden bij: E. Kingma, Walta 21 te Drachten, Tel. 05120-16260 of J. Perdon, Boorn 54 te Drachten, Tel. 05120-13524 of op zaterdag 12 september in het bankgebouw tot 12.00 uur. Elke inzender krijgt een herinnering. De sub-vereniging die de meeste punten behaalt krijgt de wisselbeker. Verdere inlichtingen bij S. Bruinenberg, Tel. 05120-31898.

12 september Uithuizen

Natuur-, Milieu- en Bijenmarkt in de Hoofdstraat te Uithuizen. De markt duurt van 13.00 tot 17.00 uur. Aan de markt werken nationale en internationale natuur- en milieuorganisaties mee. Verdere informatie kunt u krijgen bij de secr.: J.R. Wijsbeek, Tel. 05953-2173.

19 september Ugchelen

Bijenmarkt in het Dorpshuis. De markt duurt van 08.00 tot 17.00 uur. Inl. bij B. Zweers, Tel. 055-336044.

25 september Leiden

Bijeenkomst in het wijkcentrum "Zijkwartier" te Leiderdorp. Honingkeuring, uitreiking getuigschriften en diploma's cursussen bijenteelt, vertoning van de video "Bloembestuiving en bijen", uitgegeven door het Consulentenschap.

26 september Eerbeek

79e Honing- en Bijenmarkt.

Sinds de eeuwwisseling houdt Imkersvereniging Eensgezindheid bij Café-Restaurant "De Korenmolen" haar jaarlijkse honing- en bijenmarkt. De honingmarkt is de oudste van ons land en bij kenners alom bekend om de eerste klas aangevoerde honingsoorten, in het bijzonder de nu zo schaarse heideraathoning. Dit jaar wordt de tentoongestelde honing voor de eerste keer gejureerd in het "Eendracht Paviljoen" op bovengenoemde lokatie. Om 11.00 uur, na de officiële opening van de markt en de bekendmaking welke inzenders prijzen hebben behaald, start de verkoop van de honing. De voorlichtingsstand op de buitenmarkt en de 's middags doorlopend vertoonde videofilm verzorgen de informatie over bijenhouden.

Voor de gezellige sfeer zorgen: Muziekvereniging "Eendracht", de fruit-, oliebol-, vis-, kaas-, bloembollen- en "welfare" kraampjes. Tegen 17.00 uur, na het ophangen van de trekkingslijst van de verloting, eindigt deze imkersmarkt.

Inl. bij: mw. P. Bollen-Buys, Tel. 08338-52227.

3 oktober Zutphen

Honing- en Milieumarkt op "De Schupstool" te Zutphen. Inl. bij dhr. J. Tempelmans Plat, Tel. 05750-24829.

3 oktober Rotterdam

"Open dag" in Wijkgebouw "De Larenkamp", Slinge 303 te Rotterdam-Zuid. Produkten voor de regionale honing- en waskeuring kunt u inleveren tussen 10.00 en 12.00 uur (kosten f 2,50 per inzending). Verzamelers worden uitgenodigd met hun ruilmateriaal naar deze open dag te komen. Als u voor 10 uur aanwezig bent zorgt de marktcommissie voor een plaatsje. Verder aandacht voor: drachtplanten en bijenweide, ziekten opsporen, onderzoeken en bestrijden, honing proeven en oude ambachten. Verdere inlichtingen bij: U. Kooijmans, Tel. 010-4380268.

3 en 4 oktober Reggedal/Diepenheim

Honing- en gewassententoonstelling in hotel Roelofsen, Goorseweg 22 te Diepenheim. Voorafgaand aan de tentoonstelling is er een honingkeuring. Inleveren: 2 oktober van 19.00 tot 22.00 uur, ook voor niet-leden. De kosten bedragen f 2,- per inzending van 3 flacons. Inl. bij: H. Menkehorst, Tel. 05427-11017 of G. Gerritsma, Tel. 05476-2282.

21 november Bunnik

Derde Nationale ruil- en verkoopbeurs van honing-etiketten, brochures, boeken en tijdschriften over bijen, honing etc. De markt wordt gehouden in de kantine van de Fruitveiling te Bunnik, Schoudermantel 15 en duurt van 14.00 tot 16.30. Iedereen gratis toegang.

Kopen met korting

In de maand september 1987 kunt U profiteren van de volgende

VOORDEEL AANBIEDINGEN:

Nieuw: IMKERS-ENCYCLOPEDIË, door J.J. Speelziek, Drs. J. Beetsma, Dr. H.H.W. Velthuis e.a.
v.a. 12 september verkrijgbaar à **f 34,90**

Elke koper van de Imkers-Encyclopedie heeft recht op 1 ex. Korfmakeren eens een beroep enz.
van J.J. Speelziek van **f 9,90 voor de speciale prijs van f 4,95**

Voor aanbiedingen geldt **OP = OP**

INVERTSUIKER-SIROOP IS HANDIG EN HEEFT DE JUISTE SAMENSTELLING

uit voorraad leverbaar:

API-FONDA,	per doos à 15 kg	f 39,75
API-INVERT	per emmer à 14 kg	f 37,50
TRIM-O-BEE	per emmer à 14 kg	f 37,50
TRIM-O-BEE plus	per emmer à 14 kg	f 48,75

ATTENTIE:

In dit Maandblad bevindt zich het PERIZINE-Bestelformulier.
Vul dit vandaag nog in!!

BIJENHUIS WAGENINGEN

TELEFOON 08370-22733

MET MEER DAN 25 DEPOTS

Depot Friesland:

H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47,
8421 RP Oldeberkoop, tel. 05164-439.
Open di., vrmiddag, zaterdag en na tel. afspr.

Depot Groningen:

Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE
Schildwolde, tel. 05982-1455.
Open dagelijks, behalve vr. na 12 u.

Depot Onstwedde:

H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18, 9591 JV
Onstwedde, tel. 05991-1226.

Depot Emmen e.o.:

J.A. van Groningen, Vaart Z.Z. 124, 7833 AG Nieuw
Amsterdam, tel. 05915-52721.
Open: ma., do., 14.00-18.00 uur na telefonische af-
spraak.

Depot Assen:

Mevr. J. Blomsma-Mast, Dreslanden 90
9407 JA Assen, 05920-45277.
Open: di. en vr. van 14.00-17.30 en za. 9.00-12.00 uur
en op telefonische afspraak.

Depot Staphorst:

W. Bloemert, Lankhorsterweg 28, 7951 PP Staphorst,
tel. 05220-52865. Open: ma. en do. van 18.00-20.00
uur, zat. van 8.00-12.00 uur en na telefonische af-
spraak.

Depot G.J.L. ten Cate:

Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezenveen,
tel. 05499-63040.

Depot Enschede:

A.M. Spit, Sternlandweg 21, 7548 BV Boekelo, tel.
05428-2703. Open ma., wo., do. 16-19 uur, zat. 9-12
uur en na telefonische afspraak.

Depot Reggedal:

H.J. Haanen, de Hogenkamp 2, 7471 CW Goor,
tel. 05470-75576.

Depot Gorssel:

G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorssel, tel.
05759-2468.

Depot Achterhoek:

B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle,
tel. 05736-479.

Depot Winterswijk:

M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk,
tel. 05435-239.

Depot Flevoland:

Mevr. H. Mulder-Scheepmaker, Boeier 04-58, 8242
CL Lelystad, tel. 03200-40393. Open do., vr., 17-19
uur en na tel. afspraak.

Depot afd. Epe:

Coöp. Novaco (Welkoop), Paasvuurweg 7, 8161
CA Epe, tel. 05780-12317.

Depot Nunspeet:

Th.G. Veenstra, Pr. Frederikstraat 13,
8081 NN Nunspeet. Tel. 03412-54037.

Depot Lent (Nijmegen):

Mevr. J.M. de Jong, Spoorstraat 3, 6663 AE Lent,
tel. 080-234357. Open ma., di., do., 13-18 uur. Zater-
dag 10-14 uur en na telefonische afspraak.

Depot Bommelerwaard:

Mevr. L. Aterna, Kooihoek 2, 5306 AR Brakel. Tel.
04187-3145. Open: dinsdag en zaterdag van 14.00 tot
21.00 uur. Vrijdag 14.00 tot 21.00 uur.
Sept. 1/11 maart alleen vrijdag 14.00 tot 21.00 uur of op
telefonische afspraak.

Depot Bunnik-Houten:

B.Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik,
tel. 03405-61742.

Depot Hilversum:

Imkerij 't Schuurtje, Oud Loosdrechtseweg 115, 1231
LS Loosdrecht, tel. 02158-4104. Open ma. en wo.
van 13.00-19.00 uur. Vrijdag en zaterdag de hele dag.

Depot West-Friesland:

Klaas Verlaet, Ganker 11, 1654 JH Benningbroek,
tel. 02297-2325.

Depot Noord-Holland:

H.S. Homburg, Velseduinweg 165,
1971 ZB IJmuiden, tel. 02550-21530.
Open dagelijks van 13-16 u. en na tel. afspr., do
gesloten.

Depot Rotterdam:

Mevr. en dhr. Schmitz, Molecatensingel 266,
3077 SH Rotterdam, tel. 010-4833944.
Na telefonische afspraak.

Depot Gouda:

C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht,
tel. 01802-1227, na tel. afspr.

Depot „Prommelsluis“ afd. Schouwen- Duiveland:

C.L. v.d. Wekken, Provincialeweg 5,
4321 SM Kerkwerve, tel. 01110-14821.

Depot Walcheren:

A. Verboven, Bisschopsstraat 25,
4353 BN Serooskerke, tel. 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet, tel.
01171-1458.
K.J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat 21, 4571 HB Axel, tel.
01155-2720.

Depot Oirschot:

A. Pel, 1 Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot,
tel. 04997-72096.

Depot Limburg:

Dhr. G. Bruls, Aalstraat 26, 6365 AK Schinnen,
tel. 04493-1255.

IS HET BIJENHUIS ALTIJD DICHTBIJ!